

Høringsbrev 2021 - Forslag til endringer i arbeidsmiljøforskriftene og forskrift om HMS-kort på bygge- og anleggsplasser

Arbeidstilsynet 08.02.2021

Innholdsfortegnelse

1.	Innledning	3
2.	Bakgrunn for forslag til endringer	4
2.1.	Forskrift om utforming og innretning av arbeidsplasser og arbeidslokaler.....	4
2.1.1.	Forslag til presisering av krav til innkvartering som arbeidsgiver stiller til rådighet for arbeidstaker i nytt kapittel 3A.....	4
2.1.2.	Forslag om å tydeliggjøre kravet til merking av tanker og rør i § 5-13.....	13
2.2.	Forskrift om administrative ordninger.....	14
2.2.1.	Forslag om å endre § 12-1 – hovedregel om innsending av digital byggesøknad.....	14
2.3.	Forskrift om utførelse av arbeid	18
2.3.1.	Forslag om å innta ny definisjon i § 1-4 nr. 20.....	18
2.3.2.	Forslag om å innta krav til målemetoder for asbest i § 3-2	18
2.3.3.	Forslag om endring i unntak fra forbudet mot asbestarbeid i forskrift om utførelse § 4-2 19	
2.3.4.	Forslag om å gjøre endringer i kapittel 21 om gravearbeid.....	20
2.4.	Forskrift om organisering, ledelse og medvirkning.....	29
2.4.1.	Forslag om å gjøre endringer i § 7-3 Tilleggskrav til risikovurderinger	29
2.4.2.	Forslag til endringer i § 8-2 Kvalifikasjons- og tilleggskrav til opplæring	30
2.5.	Forskrift om tiltaks- og grenseverdier	30
2.5.1.	Forslag om å endre grenseverdien for pusteluft fra fyllingsanlegg i § 5-5.....	30
2.6.	HMS-kortforskriften	31
2.6.1.	Forslag om å innta virksomheter som ikke sysselsetter ansatte i § 4, 1. ledd	31
2.6.2.	Forskrift om HMS- kort på bygge og anleggsplasser - innføring av krav om oppholdstillatelse	32
3.	Forslag til endringer i arbeidsmiljøforskriftene og forskrift om HMS-kort på bygge- og anleggsplasser	33
3.1.	Forskrift om utforming og innretning av arbeidsplasser og arbeidslokaler.....	33
3.2.	Forskrift om administrative ordninger.....	35
3.3.	Forskrift om utførelse av arbeid	35
3.4.	Forskrift om organisering, ledelse og medvirkning.....	39
3.1.	Forskrift om tiltaks- og grenseverdier	39
3.2.	Forskrift om HMS-kort på bygge- og anleggsplasser	40

1. Innledning

Arbeidstilsynet fører tilsyn med og forvalter arbeidsmiljøforskriftene. Arbeidstilsynet har ansvar for å utvikle og oppdatere forskriftene, og vurderer kontinuerlig behov for endringer.

Arbeidsmiljøforskriftene består i dag av seks forskrifter:

- forskrift om organisering, ledelse og medvirkning av 6. desember 2011 nr. 1355
- forskrift om utforming og innretting av arbeidsplasser og arbeidslokaler (arbeidsplassforskriften) av 6. desember 2011 nr. 1356
- forskrift om utførelse av arbeid, bruk av arbeidsutstyr og tilhørende tekniske krav (forskrift om utførelse av arbeid) av 6. desember 2011 nr. 1357
- forskrift om tiltaksverdier og grenseverdier for fysiske og kjemiske faktorer i arbeidsmiljøet samt smitterisikogrupper for biologiske faktorer (forskrift om tiltaks- og grenseverdier) av 6. desember 2011 nr. 1358
- forskrift om konstruksjon, utforming og fremstilling av arbeidsutstyr og kjemikalier (produsentforskriften) av 6. desember nr. 1359 og
- forskrift om administrative ordninger på arbeidsmiljølovens område (forskrift om administrative ordninger) av 6. desember 2011 nr. 1360

I tillegg fører vi tilsyn med og forvalter andre forskrifter som er vedtatt med hjemmel i arbeidsmiljøloven, blant annet forskrift om HMS-kort på bygge- og anleggsplasser.

Endringer i forskriftene skjer i tett samarbeid med partene i arbeidslivet. Arbeidstilsynet legger årlig frem planer for fremtidig regelverk og ferdig utredet endringer for partene i Regelverksforum. Forumet består av representanter fra myndighetene og hovedorganisasjonene. Dette høringsbrev med forslag til endringer ble behandlet i Regelverksforum i september 2020.

Forslagene

Arbeidstilsynet foreslår endringer i forskrift om utforming og innretning av arbeidsplasser og arbeidslokaler, forskrift om utførelse av arbeid, forskrift om organisering, ledelse og medvirkning, forskrift om administrative ordninger, forskrift om tiltaksverdier og grenseverdier for fysiske og kjemiske faktorer i arbeidsmiljøet samt smitterisikogrupper for biologiske faktorer og forskrift om HMS-kort på bygge- og anleggsplasser. Endringene vil i det følgende presenteres etter de forskrifter de hører inn under.

2. Bakgrunn for forslag til endringer

2.1. Forskrift om utforming og innretning av arbeidsplasser og arbeidslokaler

2.1.1. Forslag til presisering av krav til innkvartering som arbeidsgiver stiller til rådighet for arbeidstaker i nytt kapittel 3A

Arbeidsmiljøloven stiller et generelt krav til at innkvartering som arbeidsgiver stiller til rådighet for sine arbeidstakere skal være forsvarlig utformet, innredet og vedlikeholdt. For å tydeliggjøre hva som ligger i lovens krav til forsvarlig innkvartering, foreslår Arbeidstilsynet å forskriftsregulere kravet til innkvartering i forskrift om utforming og innretning av arbeidsplasser og arbeidslokaler (arbeidsplassforskriften).

Arbeidstilsynet foreslår å endre virkeområdebestemmelsen i arbeidsplassforskriften § 1-2 første ledd, slik at denne klart omfatter innkvartering som stilles til rådighet av arbeidsgiver.

Arbeidstilsynet foreslår et nytt kapittel 3A i arbeidsplassforskriften for å nærmere regulere innholdet i lovens krav til forsvarlig innkvartering som arbeidsgiver stiller til rådighet for arbeidstaker. De foreslåtte bestemmelsene innebærer hovedsakelig en forskriftsregulering av krav til innkvartering i tråd med gjeldende forvaltningspraksis.

Behovet for forskriftsregulering er særlig aktualisert gjennom Arbeidstilsynets tilsynspraksis og akrimsentrenes arbeid mot arbeidslivskriminalitet, hvor det er avdekket relativt mange tilfeller av uforsvarlig innkvartering over tid, se tabell nedenfor. Dette gjelder særlig innenfor den uorganiserte delen av arbeidslivet. Arbeidstilsynet mener det er en generell utfordring innenfor flere bransjer.

For arbeidsgivere som er bundet av tariffavtaler, vil disse i noen tilfeller og innen visse næringer, kunne stille ytterligere krav til innkvarteringen som går utover lovens krav. Arbeidstilsynet er ikke kjent med landsdekkende tariffavtaler som åpner for praksis som ikke er i tråd med forslaget. Forslaget tar ikke sikte på å ha en innretning som unødig griper inn i eventuelle kollektive reguleringer i landsdekkende tariffavtaler, se nærmere under punkt 5.

1. Bakgrunn

Arbeidstilsynet fører tilsyn med at arbeidsmiljølovens krav til innkvartering overholdes og at innkvarteringen er fullt forsvarlig utført, innredet og vedlikeholdt. I slike tilsyn samarbeider Arbeidstilsynet ofte med brann- og elstilsynet, samt kommuner.

Tall fra tilsyn Arbeidstilsynet har gjennomført fra januar 2015 og frem til i dag viser en bruddprosent på 21, se tabell nedenfor basert på uttrekk fra Arbeidstilsynets fagsystem Betzy. Bruddprosenten er etter vår vurdering betydelig og viser at uforsvarlig innkvartering er forholdsvis utbredt.

Antall tilsyn totalt og bruddprosent, 2015-d.d.

Kontrollpunkt	Tilsyn	Brudd
---------------	--------	-------

Dersom arbeidsgiver stiller innkvartering til rådighet for sine arbeidstakere, er innkvarteringen forsvarlig utført, innredet og vedlikeholdt?	1 493	22 %
Dersom arbeidsgiver (innleier) stiller innkvartering til rådighet for innleide arbeidstakere, er innkvarteringen forsvarlig utført, innredet og vedlikeholdt?	275	12 %
Totalsum	1 655	21 %

Uttrekk fra Arbeidstilsynets fagsystem Betzy viser videre at det er avdekket flest brudd på kravet til forsvarlig innkvartering i følgende fem bransjer:

Antall tilsyn og bruddprosent, bransjevis, 2015-d.d.

Næring	Tilsyn	Brudd
F Bygge- og anleggsvirksomhet	830	16 %
A Jordbruk, skogbruk og fiske	277	18 %
I Overnattings- og serveringsvirksomhet	170	31 %
N Forretningsmessig tjenesteyting	124	20 %
C Industri	92	21 %
Totalsum	1 655	21 %

Tabellen ovenfor viser kun de bransjer hvor det er gjennomført flest tilsyn. Tall fra næringer hvor det er gjennomført få tilsyn vil kunne gi misvisende bruddprosent og er derfor utelatt.

I tilfeller hvor Arbeidstilsynet avdekker uforsvarlige boforhold er det ofte snakk om arbeidsgivere som tilbyr innkvartering til utsatte arbeidstakergrupper. Slike grupper med arbeidstakere er gjennomgående utenlandske arbeidstakere. Disse har ofte svake språkkunnskaper og dårlig kjennskap om sine rettigheter. Arbeidstakerne kan også stå i et sterkt avhengighetsforhold til arbeidsgiver og kan dermed ha begrensede muligheter til å endre situasjonen. Innkvarteringen som tilbys kan være svært mangelfull, uverdigg og/eller brann- og helsefarlig.

Arbeidstilsynet viser til at også andre myndigheter peker på uforsvarlig innkvartering som et problemområde. Slike innkvarteringsforhold ses også i sammenheng med annen arbeidslivskriminalitet. Utfordringer med uforsvarlige innkvartering er blant annet beskrevet i NTAES (nasjonalt tverretattlig analyse- og etterretningssenter) sin situasjonsbeskrivelse for 2020¹ og i Økokrims trusselvurdering for 2020². Innkvarteringsforhold har også økt fokus i EU, se blant annet

¹ <https://www.okokrim.no/ny-rapport-om-arbeidslivskriminalitet-fra-ntaes.6279398-411472.html>

² <https://www.okokrim.no/getfile.php/4678153.2528.qiwantilbwini7t/okokrim-trusselvurdering-2020.pdf>

høring om gjennomføring av endringer i utsendingsdirektivet (direktiv EU 2018/957)³. Direktivet stiller krav til at innkvarteringsreguleringer i vertsstater også skal gjelde for utstasjonerte arbeidstakere, jf. artikkel 1 (2) bokstav h.

2. Gjeldende rett

Innkvartering reguleres av arbeidsmiljøloven (aml.) § 4-4 fjerde ledd. Av bestemmelsens fjerde ledd fremgår det at;

«Innkvartering som arbeidsgiver stiller til rådighet for arbeidstaker skal være forsvarlig utført, innredet og vedlikeholdt. Eventuelle husordensregler skal fastsettes i samråd med representanter for arbeidstakerne.»

Bestemmelsen gir uttrykk for en rettslig standard og må tolkes i lys av samfunnsutviklingen, jf. også aml. § 1-1 bokstav a og § 4-1 første ledd annet punktum.

Arbeidstilsynet har med bakgrunn i aml. av 1977 § 8 nr. 3 aml. og aml av 2005 § 4-4 fjerde ledd, utviklet en praksis hvor det som hovedregel stilles krav til innredningen av innkvarteringen og at den enkelte arbeidstaker som hovedregel skal sove i enkeltrom. Videre stiller vi krav om blant annet at;

- soverommet skal ha vindu som kan åpnes
- oppholdsrom skal ha stoler, sofa og TV
- oppholdsrommet må være utstyrt med et antall bord og stoler som er tilpasset det totale antallet arbeidstakere. Hvis soverommet er stort, vil kravet om areal til rekreasjon kunne være ivaretatt på soverommene. Dersom soverommet er lite, vil det være krav om separat oppholdsrom
- det er tilgang på toalett og dusj i umiddelbar nærhet. Ett låsbart toalett og en låsbar dusj per 4-5 beboere. Tilgang til speil. Tilstrekkelig avtrekk for vanndamp.
- det er tilgang til vaskerom for vaskemaskin og tørkemuligheter for klær
- der er garderobe eller skap til oppbevaring av tøy
- det er sted for matlaging og oppbevaring av matvarer, oppvask, spiseplass med spisebord og stoler i umiddelbar nærhet fra matlagingsstedet
- det er sted for oppbevaring av renholdsutstyr og rengjøringsmidler

I tillegg stilles det krav om at innkvarteringen skal være forsvarlig med hensyn til temperatur, lyd/støynivå og luftkvalitet. Boligen skal ikke ha vesentlig fuktutslag eller være angrepet av muggsopp o.l.

Selv om Arbeidstilsynet har utviklet en streng praksis, kreves det likevel ikke enerom dersom arbeidstaker kun innkvarteres i et kort tidsrom - dersom arbeidet reelt sett er sesongarbeid. Arbeidstakerne kan da ikke innkvarteres for mer enn én sesong og innkvarteringslengden kan ikke overstige 10 uker. Praksisen godtar at inntil fire arbeidstakere sover på samme soverom, så lenge det er minst 7,5 kubikkmeter romvolum per person i soverommet og at vindu kan åpnes og benyttes som rømningsvei.

³ <https://www.regjeringen.no/contentassets/080420c98237449abf90408712a75328/horingsnotat-juli-2020.pdf>

Krav til Innkvartering som arbeidsgiver tilbyr arbeidstakerne er ikke direkte regulert av arbeidsplassforskriften i dag, men omtales i kommentarene til kapittel 3. Kommentarene gir uttrykk for deler av den forvaltningspraksis som nevnt ovenfor. Det framgår av kommentarene at relevante krav til klima, luftkvalitet, dagslys, rømningsveier og nødutganger, som følger av arbeidsplassforskriften kapittel 2, skal ivaretas ved innkvartering av arbeidstakere. Det vil si at Arbeidstilsynet ser hen til arbeidsplassforskriftens bestemmelser ved vurderingen av om innkvartering er forsvarlig etter arbeidsmiljøloven § 4-4 fjerde ledd.

Krav om innkvartering i landsdekkende tariffavtaler

Flere av de landsomfattende tariffavtalene i Norge inneholder nå krav om enkeltrom. De inneholder også mer detaljerte krav enn det som følger av lovgivningen knyttet til blant annet toalett, vask, dusj, klesskap, leselampe, lyd- og varmeisolering, størrrelse på vinduer osv. Både Fellesoverenskomsten for byggfag, Industriooverenskomsten, Landsoverenskomsten for elektrofagene og Overenskomst for private anlegg (nr. 4), inneholder alle krav om enerom.⁴

Særlig om petroleumsvirksomhet

Petroleumsvirksomhet er som hovedregel omfattet av arbeidsmiljøforskriftene, jf. arbeidsmiljøloven §§ 1-2 og 1-3. Enkelte bestemmelser i arbeidsplassforskriften er unntatt for petroleumsvirksomhet til havs, jf. arbeidsplassforskriften § 1-2 andre ledd.

Aktivitetsforskriften §§ 19 og 33 og innretningsforskriften § 58 inneholder særreguleringer av innkvartering, lugardeling og boligkvarter for slik petroleumsvirksomhet.

Arbeidstilsynet mener det er naturlig at nytt kapittel 3A unntas for petroleumsvirksomhet til havs og at dette framgår av arbeidsplassforskriften § 1-2 andre ledd andre punktum.

Arbeidsmiljøloven § 4-4 fjerde ledd gjelder for petroleumsvirksomhet på landanlegg. Vi vurderer derfor at nytt kapittel 3A ikke skal unntas for virksomhet på landanlegg.

3. Nordisk rett

Arbeidstilsynet har vært i kontakt med arbeidstilsynene i de øvrige nordiske land og etterspurt hvilke krav som stilles i tilfeller der arbeidsgiver stiller innkvartering til rådighet for arbeidstaker. Av tilbakemeldingene fremgår det at de øvrige nordiske land har begrenset arbeidsmiljøregulering med krav til innkvartering. Arbeidstilsynene har også begrenset myndighet på området hvor det finnes regulering.

Tilbakemeldingene fra de nordiske arbeidstilsynene er at det primært er andre etater som kommuner, brannvesen og helseinspektører som først og fremst kontrollerer innkvartering. Ingen av de nordiske arbeidstilsynene melder tilbake om at det føres tilsyn med innkvartering stilt til rådighet av arbeidsgiver på en måte som er sammenlignbar med norsk regulering.

Island informerer om at deres arbeidsmiljølovgivning kun omfatter krav til innkvartering ved midlertidige arbeidsplasser, slik som byggeplasser.

⁴ Fellesoverenskomsten for byggfag bilag 18, Industriooverenskomsten (VO-delen 8.5.1 nr. 10, Nexansdelen 7.2.3), Landsoverenskomsten for elektrofagene § 9 nr. 1, Overenskomst for private anlegg nr. 4 bilag 6

Finland opplyser om at finsk arbeidstilsyn ikke direkte kontrollerer innkvartering stilt til rådighet av arbeidsgiver. Arbeidstilsynet kontrollerer til en viss grad hvor mye arbeidsgiver tar *betalt* for innkvarteringen, da særlig hva gjelder utenlandske arbeidstakere i forbindelse med kontroll av om disse mottar adekvat lønn for arbeidet. Disse funn meldes eventuelt videre til skattemyndigheten. For øvrig kontrolleres innkvartering av brannvesen og helseinspektører i kommunene. Dersom finsk arbeidstilsyn gjennom tilsyn avdekker uforsvarlig innkvartering, meldes dette videre til andre myndigheter.

Sverige melder at arbeidstilsynet har myndighet til å kontrollere utforming av arbeidsplassen, så som garderober, pauserom mv. For øvrig har tilsynet ingen myndighet når arbeidsdagen er avsluttet, herunder er det ikke adgang til å kontrollere hvordan disse eventuelt innkvarteres. For utsendte arbeidstakere har svenske fagforeninger ansvar for å kontrollere at disse blant annet tilbys forsvarlig innkvartering. For øvrig har kommunenes byggesaksavdelinger og brannvesen noe begrenset myndighet på området, og da først og fremst knyttet til om en bygning er godkjent for bruk som bolig, samt om den er forsvarlig med hensyn til brannvern.

Dansk arbeidstilsyn opplyser om at de har noe begrenset myndighet på området, men at innkvartering i hovedsak kontrolleres av kommunene. Dansk arbeidsmiljølovgivning har noe regulering hva gjelder innredning av midlertidige, skiftende og utendørs arbeidssteder, herunder sovesteder i forbindelse med slike arbeidsplasser.

4. Arbeidstilsynets vurderinger og forslag

Arbeidstilsynet mener det er behov for å forskriftsfeste tydeligere krav til innkvartering som stilles til rådighet av arbeidsgiver. Det er i dag en svært skjønsmessig regel i arbeidsmiljøloven som stiller krav om forsvarlig innkvartering, uten å konkretisere nærmere hva som er innholdet i forsvarlighetskravet. Skjønsmessig regelverk gjør det utfordrende for virksomheter som skal innrette seg etter reglene og for Arbeidstilsynets tilsyn.

Kravene om forsvarlig innkvartering bidrar både til at innkvarteringen ikke utgjør en helseisiko og at arbeidstakerne sikres mulighet for reell restitusjon. At innkvarteringen legger til rette for god søvn og hvile er viktige forutsetninger for at arbeidstakernes helse og velferd kan ivaretas. Tilstrekkelig hvile reduserer risiko for ulykker og uønskede hendelser ved arbeidsutførelsen.

Arbeidstilsynet har veiledet om hva som ligger i kravet til forsvarlig innkvartering i mange år og har egne temasider som ligger på arbeidstilsynet.no og som utdyper hvilke momenter som er viktige i forsvarlighetsvurderingen. Arbeidstilsynet veileder også om innholdet i forsvarlighetskravet i tilknytning til tilsyn. Erfaringer fra tilsyn viser likevel at mange arbeidsgivere ikke er kjent med og/eller av andre grunner ikke forholder seg til lovens forsvarlighetskrav. Det er derfor Arbeidstilsynets vurdering at for å oppnå bedre etterlevelse med loven på dette punkt, vil det ikke være tilstrekkelig med kun mer veiledning om kravene.

Etter vårt syn er det behov for egne bestemmelser i forskrift som mer eksplisitt fastsetter hvilke krav som stilles til en forsvarlig innkvartering av arbeidstakere. Tydelige krav i forskrift vil gjøre det enklere for arbeidsgivere å gjøre seg kjent med hvilke regler som gjelder, å forutse sin rettsstilling og overholde forsvarlighetskravet, samt bidra til at Arbeidstilsynet kan gjennomføre mer effektive tilsyn.

Arbeidstilsynet foreslår på denne bakgrunn å endre arbeidsplassforskriftens virkeområdebestemmelse § 1-2 til å også omfatte innkvartering som er stilt til rådighet av arbeidsgiver. De nye materielle bestemmelsene foreslås å framgå av nytt kapittel 3A.

Arbeidstilsynet foreslår at nytt kapittel 3A unntas for petroleumsvirksomhet til havs og at dette framgår av arbeidsplassforskriften § 1-2 andre ledd andre punktum.

Kapittel 3A foreslås å inneholde egne bestemmelser om soverom, oppholdsrom, tilgang til dusj og toalett i tillegg til en presisering av den generelle forsvarlighetsstandard.

5. Nærmere om forslag til nytt kapittel 3A

I ny § 3A-1 foreslås det å presisere hvilke forhold som skal være forsvarlige i forbindelse med innkvarteringen. Bestemmelsen lister opp følgende forhold som må være forsvarlig ivaretatt under innkvarteringsforholdene:

- a) dagslys og utsyn,
- b) vedlikehold, mulighet for tilstrekkelig renhold og hygienisk standard,
- c) temperatur, fuktighet, avtrekk og luftkvalitet
- d) giftige og helsefarlige stoffer
- e) biologiske faktorer som kan forårsake alvorlig infeksjonssykdom hos mennesker
- f) oppbevaring, tilberedelse og inntak av mat
- g) oppbevaring av tøy
- h) vask og tørk av tøy

Opplistingen er ikke uttømmende, men fremhever de viktigste forholdene som arbeidsgiver må oppfylle for at innkvarteringen samlet sett skal anses forsvarlig. De forhold som er opplistet i bestemmelsen er de viktigste forholdene som Arbeidstilsynet i dag kontrollerer i forsvarlighetsvurderingen i tilsyn.

§ 3A-1 a) foreslås for å legge til rette for god hvile og restitusjon. Dagslys øker årvåkenhet og konsentrasjonsevne i våken tilstand. Dagslys har også en biologisk innvirkning på søvnmønster-, kvalitet og lengde.

Forslagets § 3A-1 b) foreslås for å presisere at bygningsmassen må være tilstrekkelig ivaretatt. Vi viser blant annet til det som er beskrevet om innkvartering som er utsatt for fukt, råte og sopp. Bokstav b) må dermed også ses i sammenheng med bokstav c) i samme bestemmelse. Bygningsmassen må blant annet bestå av materialer som gjør det mulig å rengjøre disse og opprettholde en hygienisk standard. Materialer kan blant annet bli vanskelig å rengjøre som følge av slitasje og alder.

Når det gjelder § 3A-1 d) om giftige og helsefarlige stoffer, forutsettes arbeidsgiver som del av ivaretagelse av arbeidsmiljøet ha gjennomført tiltak for å minimere eksponeringen for slike stoffer under arbeidsutførelsen, herunder bruk av personlig verneutstyr hvis eksponeringen ikke kan unngås helt. Bestemmelsen må forstås som at arbeidsgiver som stiller innkvartering til rådighet, må sørge for at det slike stoffer ikke blir med inn og forurenses innkvarteringsforholdene. Dette må ses i sammenheng med forsvarlig oppbevaring og vask og tørk av tøy etter bokstav g) og h) i samme bestemmelse.

I forslag til ny § 3A-1 første ledd bokstav e) foreslås å innta et krav om at innkvarteringen må være forsvarlig med hensyn til biologiske faktorer som kan forårsake alvorlig infeksjonssykdom hos mennesker. Forslaget innebærer en henvisning til forskrift om tiltaks og grenseverdier vedlegg 2, som betyr at innkvarteringen må være forsvarlig med hensyn til biologiske faktorer i smitterisikogruppe 3 og 4. Spesifiseringen omfatter dermed særlig alvorlige infeksjonssykdommer. Covid-19-pandemien har aktualisert et behov for å fremheve dette. Det er dokumentert både i USA og Europa at innkvarteringsforhold kan gi grobunn for vesentlig smittespredning og smitteklynger. Covid-19 er en slik alvorlig infeksjonssykdom som utgjør en fare for arbeidstakerne, med risiko for spredning også til samfunnet ellers.

Når det gjelder krav til forsvarlighet i § 3A-1 første ledd bokstav f) til h) knyttet til oppbevaring, tilberedelse og inntak av mat, samt oppbevaring, vask og tørk av tøy, legger Arbeidstilsynet til grunn at det er flere måter å ivareta disse kravene på. Arbeidsgiver kan eksempelvis velge å få levert mat til innkvarteringen, slik at det ikke er behov for steder for oppbevaring og tilberedelse. Tilsvarende vil arbeidsgiver kunne velge å hente, vaske og tørke tøy o.l. Det mest vanlige vil antakelig være at arbeidstakere selv lager mat og vasker tøy i tilknytning til arbeidsstedet. Arbeidsgiver må da sørge for at spiserom og vaskerom er dimensjonert og utstyrt tilpasset antall arbeidstakere mv. Arbeidstilsynet vil vurdere å utdype nærmere hva som ligger i dette i kommentarene til bestemmelsen.

I § 3A-1 andre ledd foreslås det å innta en henvisning til § 2-21 om krav til rømningsveier i arbeidsplassforskriften. Hensikten med reguleringen er å spesifisere at krav til rømningsveier og nødutganger gjelder tilsvarende for innkvarteringsforhold.

I § 3A-1 tredje ledd foreslås å innta krav om at rom og steder som nevnt i §§ 3A-2 til 3A-4 ikke skal installeres eller utstyres på en måte som gjør at disse ikke kan ivareta sin naturlige funksjon. Eksempler på hva Arbeidstilsynet avdekker under tilsyn er blant annet at det plasseres toaletter på soverom eller sted hvor arbeidstaker spiser eller lignende. Forslaget har til hensikt å regulere eksplisitt at rom eller steder ikke skal installeres eller utstyres i strid med det som er rommet eller stedets tiltenkte funksjon.

I § 3A-1 fjerde ledd foreslås tatt inn en anbefaling om at førstehjelpsutstyr bør være tilgjengelig i umiddelbar nærhet av innkvarteringen.

I § 3A-2 første ledd foreslås en uttrykkelig hovedregel som krever at arbeidsgiver må sørge for enkeltrom som soverom for hver enkelt arbeidstaker. Dette er en hovedregel som er lagt til grunn av Arbeidstilsynet i henhold til langvarig forvaltningspraksis.

Videre foreslås det i tråd med Arbeidstilsynets praksis et *snevert unntak* fra kravet til eget soverom for sesongbasert arbeid for inntil 10 uker, jf. andre ledd i bestemmelsen. I slike tilfeller åpnes det i samsvar med praksis for at inntil fire arbeidstakere kan sove på samme soverom. Videre foreslås at perioden på maksimalt 10 uker sesongarbeid knyttes opp mot kalenderåret som beregningsperiode. Å knytte perioden opp mot kalenderåret vil motvirke at arbeidstakere kan innkvarteres i tråd med unntaket ved flere slike arbeidsperioder/sesongarbeid i løpet av året.

Det foreslås videre å innta en definisjon av hva som menes med sesongarbeid. Vi foreslår videre at det fremgår direkte av bestemmelsen at vedlikeholds- og restaureringsarbeid og lignende ikke er å anse som sesongarbeid og dermed ikke omfattes av unntaket. Arbeidstilsynet vil i kommentarene

nærmere utdype hva som menes med begrepet «sesong». Vi mener det i utgangspunktet er naturlig å se hen til UDIs forståelse av begrepet "sesong".

Når det gjelder avgrensningen på inntil fire personer på samme rom i disse tilfellene, er det i Arbeidstilsynets praksis særlig lagt vekt på at disse skal innkvarteres over en kortere periode på maksimalt ti uker. Et viktig hensyn i forsvarlighetsvurderingen er at innkvarteringen bør utformes slik at arbeidstakere kan sove uforstyrret og sikres god restitusjon. En større persongruppe på et soverom vil vesentlig redusere muligheten for hvile og avkobling.

Dagens praksis i Arbeidstilsynet knyttet til unntak fra kravet om enerom for sesongarbeidere er bygget på en avveining mellom hensynet til arbeidstakerne og de kostnader og de investeringer bl.a. i bygningsmasse et absolutt krav om enerom ville medføre. Arbeidstilsynet bemerker for ordens skyld at unntaket fra kravet til enkeltrom for sesongarbeid ikke innebærer at det alltid vil være forsvarlig å innkvartere inntil fire arbeidstakere i felles soverom. De generelle kravet til forsvarlighet av innkvartering etter § 3A-1 i forskriften vil uansett gjelde. For særlig risikofylt arbeid skal innkvarteringsforholdene være ordnet slik at arbeidstakernes behov for restitusjon og hvile er tilstrekkelig ivaretatt, jf. bl.a. arbeidsmiljøloven § 4-1.

Arbeidstilsynet har videre vurdert om ti uker er en naturlig tidsavgrensning for et unntak fra kravet til enerom ved sesongarbeid, særlig sett hen til at forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for jordbruks- og gartnerinæringene opererer med grensene «inntil 12 uker» og «mellom 12 og 24 uker» for ferie- og innhøstingshjelp. Arbeidstilsynet finner det imidlertid i utgangspunktet naturlig og hensiktsmessig å foreslå en videreføring av gjeldende praksis på maksimalt ti uker i forskriften. Vi ber om høringsinstansenes syn på dette.

I forslaget til ny § 3A-2 annet ledd siste punktum, foreslås det å innta et tilleggskrav om at det skal være minst fire kvadratmeter gulvplass per person i tilfeller hvor flere personer sover i samme rom. Forslaget innebærer en omregning av dagens praksis, hvor det er stilt krav om 7,5 kubikkmeter luft per person, samt en tilpasning i forbindelse med omregningen. Arbeidstilsynet vurderer at et krav om kvadratmeter gulvflate er mer egnet. Krav til kvadratmeter vil kunne sørge for bedret overholdelse av regelen fra arbeidsgivernes side og er mer egnet for kontroll av myndighetene. Arbeidstilsynet foreslår at fire kvadratmeter bør være minste tillatte romstørrelse/minimumsareal for slike fellesrom for inntil fire personer, og viser til at dette i all hovedsak samsvarer med dagens krav til forsvarlig romstørrelse i tråd med forvaltningspraksis. Vi viser også til at flere overenskomster nå også stiller krav til kvadratmeterflate per person og romhøyde, slik det blant annet framgår i bilag 18 til Fellesoverenskomsten for byggfag og § 9 i Landsoverenskomsten for elektrofagene.

I ny § 3A-3 første ledd foreslås det å oppstille en hovedregel om krav til oppholdsrom med tilstrekkelig antall bord og stoler med rygg tilpasset det maksimale antallet personer som normalt vil oppholde seg i rommet samtidig. Minimumsareal per person foreslås å være 1,5 kvadratmeter. Forslagene er basert på gjeldende forvaltningspraksis.

Videre foreslås det i ny § 3A-3 tredje ledd en *anbefaling* om trådløst internett som et «bør»-krav. Arbeidstilsynet har undersøkt de landsomfattende tariffavtalene på dette området. Fellesoverenskomsten for byggfag og overenskomst for private anlegg omtaler at det bør være rigget trådløst internett, med fornuftig bruk, på boligrigger hvor det er nettilgang. Samfunnsutviklingen har gått i retning av at informasjons- og underholdningsbehov i vesentlig større grad enn tidligere dekkes

gjennom internett. Arbeidstilsynet foreslår i denne høringsrunden tilgang til internett kun som en anbefaling, samt å knytte anbefalingen opp mot oppholdsrommet. Regler for fornuftig bruk av internett kan eksempelvis gjøres som del av husordensregler.

I ny § 3A-4 foreslås videre et krav om at innkvarteringen må ha tilgang til dusj og toalett. Forslaget baseres seg på relevante deler av arbeidsplassforskriften §§ 3-6 og 3-7 tas inn i § 3A-4. I tillegg foreslås det å innta krav om tilgang til ett toalett og en dusj pr. 4-5 beboere i samsvar med forvaltningspraksis. For klarhets skyld er forslaget på ett toalett og en dusj pr. 5 beboere.

Arbeidstilsynet mener i utgangspunktet at det ikke er behov for en unntaksbestemmelse. Vi vil likevel ikke utelukke at dette kan være tilfelle. Vi viser til at det som er skrevet innledningsvis om at forslaget søker å ha en innretning som ikke unødig griper inn i eventuelle landsomfattende kollektive reguleringer. Vi ber om at høringsinstansene konkretiserer et eventuelt *behov for unntak og hvilke kollektive reguleringer* forslaget eventuelt griper inn i.

Dersom det viser seg å være et behov for unntak for tilfeller hvor tariffavtaler har reguleringer på området, kan det være en mulighet å ta inn et unntak for tariffavtaler inngått med fagforening med innstillingsrett. Mindre fagforeninger (husforeninger mv.) bør etter vårt syn uansett ikke kunne benytte et slikt unntak.

6. Økonomiske og administrative konsekvenser

Arbeidstilsynet mener en forskriftsfesting av forvaltningspraksis i arbeidsplassforskriften i et nytt kapittel 3A vil kunne virke klargjørende og ressursparende både for Arbeidstilsynet og virksomhetene.

Forslaget vil øke sannsynligheten for at virksomhetene ikke vil misforstå regelverket om innkvartering og kunne innrette seg etter forsvarlighetskravet uten at dette skjer gjennom et tilsyn fra Arbeidstilsynet. Et tilsyn vil ofte foretas midt under en travel arbeidsperiode og kunne innebære et pålegg til virksomheten om å avvikle uforsvarlig innkvartering innen kort tid. Det vil kunne være svært kostnadskrevenne for virksomhetene å innrette seg i tråd med pålegget midt under en slik arbeidsintensiv periode. Virksomhetene må da skaffe til veie alternativ innkvartering, ofte med kort frist. I de mest graverende tilfellene vil virksomheten også risikere at Arbeidstilsynet stenger en ulovlig innkvartering umiddelbart med bakgrunn i fare for liv og helse.

Det er mulig at omregningen fra kubikkmeter luft per person til kvadratmeterflate per person, hvor flere personer sover sammen, vil innebære en kostnadmessig endring for virksomhetene. Arbeidstilsynet ber derfor om høringsinstansenes syn på dette forslaget og eventuelle konsekvenser.

På kort sikt vil Arbeidstilsynet nødvendigvis måtte bruke noe økte ressurser på veiledning om nye forskriftsbestemmelser om innkvartering, oppdatering av faktasider på arbeidstilsynet.no og øvrig informasjonstiltak mot arbeidsgivere, organisasjoner og publikum ellers. Arbeidstilsynet vil kunne veilede mer konkret og treffsikkert. På lengre sikt vil regelendringene kunne virke vesentlig ressursbesparende og prosessbegrensende for Arbeidstilsynet.

Det vil være mindre ressurskrevende å fastslå eventuelle brudd på regelverket og mindre behov for brede skjønnsmessige vurderinger i rapporter og vedtak. Et tydeligere regelverk vil redusere risiko for innsigelser og klagesaker, samt eventuelle søksmål.

2.1.2. Forslag om å tydeliggjøre kravet til merking av tanker og rør i § 5-13

Arbeidstilsynet foreslår å ta ut krav til fareskilt i bestemmelsens tredje ledd for å tydeliggjøre kravet til merking av tanker og rør.

1. Bakgrunn og gjeldende rett

I april 2020 ble det nedsatt en tverretattlig arbeidsgruppe som skulle vurdere harmonisering av regelverk om merking av tanker og rør som inneholder farlige kjemikalier. Arbeidsgruppen bestod av representanter fra Arbeidstilsynet, Miljødirektoratet, Direktoratet for sikkerhet og beredskap (DSB) og Petroleurstilsynet. Arbeidsgruppen skulle blant annet avklare hvilke endringer som er nødvendige i dagens regelverk.

Koordineringsgruppen for storulykkeforskriften (KFS) har avdekket utfordringer knyttet til krav om merking av tanker og rør som inneholder farlige kjemikalier. Storulykkemyndighetene har ved tilsyn erfart at merking bør håndheves mer enhetlig av de ulike etatene. De fleste storulykkemyndighetene har krav til merking av tanker og rør i eget fagregelverk, men med ulik detaljeringsgrad.

Arbeidsplassforskriften som ligger under Arbeidstilsynets myndighetsområde er den mest detaljerte. Flere av myndighetene henviser til denne forskriften når de gjør tilsyn med virksomheter eller når de veileder virksomheter om merking. Hjemmelsgrunnlaget for de ulike myndighetene til å gjøre en slik henvisning er imidlertid noe uklart og det bør avklares hvilke endringer som er nødvendige for å harmonisere dagens regelverk.

Det er videre uklart hvordan virksomhetene skal ivareta merkekravene i arbeidsplassforskriften § 5-13 slik den er formulert i dag. Det er særlig kravet til merking av rørledninger med fargekoder som oppleves uklart, mens merking etter kravene i CLP-forskriften vurderes som hensiktsmessig.

Arbeidsgruppen kom raskt til enighet om at det er behov for å tydeliggjøre § 5-13 i arbeidsplassforskriften. Miljødirektoratet og Petroleurstilsynet så ikke behov for å gjøre endringer i eget regelverk, da begge disse gir generelle bestemmelser om merking av tanker og rør, og det vises til arbeidsplassforskriften i veiledning.

DSB vil jobbe videre med en tydeligere hjemmel for faremerking, og i veiledningen til forskriften vise til § 5-13 i arbeidsplassforskriften.

Bestemmelsen i § 5-13 gir detaljerte krav til merking av beholdere og rørledninger, men fremstår uklar når det gjelder krav til merking av rørledninger i tredje ledd. Bestemmelsen stiller i dag krav om *«fareskilt som viser hvilke stoffer eller stoffblandinger som transporteres gjennom rørledningen»*.

2. Arbeidstilsynets vurderinger og forslag

Det fremstår som lite hensiktsmessig med et krav om fareskilt i bestemmelsens tredje ledd, da første ledd oppstiller krav om farepiktogram for rørledninger. Videre fremgår det i bestemmelsens femte ledd første strekpunkt at farepiktogram kan erstattes med sikkerhetsskilt fastsatt i § 5-7 nr. 2 (fareskilt). Tredje ledd stiller også krav om at rørledninger skal være merket med fargekode, men det er ikke oppgitt hvilke fargekoder det her menes.

Arbeidsplassforskriften § 5-13, bortsett fra tredje ledd om rørledninger, gjennomfører EU-direktiv 92/58/EEC. Tredje ledd er en videreføring av den utgåtte forskrift om sikkerhetsskilting og signalgivning på arbeidsplassen § 19 som lød:

«Rørledninger skal være merket med pil som viser strømretningen. Rørledninger skal være merket med fargekode avhengig av hvilke stoffer eller stoffblandinger som transporteres gjennom rørledningen.

I forordet til denne forskriften sto det: *Det forutsettes at fargenyansen på skilter er i henhold til relevant Europeisk standard (EN), eller ISO-standard hvor EN ikke finnes. Det samme gjelder for lyd- og lyssignaler».*

I henhold til EU-direktiv 92/58/EEC er det krav om at beholdere og rørledninger skal merkes med farepiktogram, og farepiktogram kan erstattes med fareskilt med samme piktogram eller symbol. Altså krever EU-direktivet enten farepiktogram eller fareskilt.

Arbeidstilsynet mener det er behov for en tydeliggjøring av kravet til merking og vurderer derfor at kravet om fareskilt i tredje ledd bør tas ut.

3. Økonomiske og administrative konsekvenser

Endringen innebærer en tydeliggjøring av regelverket og vurderes derfor å ikke medføre administrative eller økonomiske konsekvenser.

2.2. Forskrift om administrative ordninger

2.2.1. Forslag om å endre § 12-1 – hovedregel om innsending av digital byggesøknad

Arbeidstilsynet foreslår endringer for å legge til rette for digital innsending av søknad om samtykke etter arbeidsmiljøloven § 18-9 og forskrift om administrative ordninger § 12-1.

1. Bakgrunn og formål

Formålet med forslaget er å legge til rette for digital innsending av søknad om samtykke etter arbeidsmiljøloven § 18-9 og forskrift om administrative ordninger § 12-1. Dagens skjema, blankett RF5177, vil bli en del av en digital løsning.

Endringens formål er primært signalgivning om at digital innsending av søknader er mest foretrukket. Forslaget vil ikke medføre at det ikke lenger er mulig å søke på papir utenfor den digitale plattformen.

Videre foreslår Arbeidstilsynet å endre bestemmelsens overskrift for å styrke signalet om at digital innsending skal være hovedregel.

Arbeidstilsynet foreslår også å forskriftsregulere at det er vi som fastsetter hvilket digitalt system som skal benyttes. Arbeidstilsynet arbeider med å tilrettelegge løsninger for å kunne benytte Fellestjenester BYGG som digitalt system.

2. Gjeldende rett

Det fremgår av arbeidsmiljøloven § 18-9 første ledd at:

«den som vil oppføre en bygning eller utføre bygningsmessig arbeid som er søknadspliktig etter plan- og bygningsloven, og som skal brukes eller ventelig vil bli brukt av virksomhet som går inn under denne lov, har plikt til å innhente Arbeidstilsynets samtykke på forhånd.»

Bestemmelsen skal sikre at fremtidige arbeidsplasser er, eller skal kunne være, i samsvar med lovens krav.

Videre følger det av § 18-9 andre ledd at det kan gis forskrift med nærmere bestemmelser om «... plikten til å innhente Arbeidstilsynets forhåndssamtykke etter denne paragraf, hvilke opplysninger som kan kreves og de vilkår som kan stilles for å gi slikt samtykke.»

Forskrift om administrative ordninger er gitt bl.a. i medhold av bestemmelsen. Det fremgår av forskriften § 12-1 første ledd at «Arbeidstilsynet fastsetter skjema for søknad om samtykke etter arbeidsmiljøloven § 18-9.» Det framgår av kommentarene til § 12-1 at søknadsskjema og veiledning til hva søknaden skal inneholde, finnes på www.arbeidstilsynet.no.

Det er i dag ikke nærmere regulert verken i loven eller forskriften på hvilken måte opplysningene skal inngis, ut over at det er Arbeidstilsynet som fastsetter skjema som skal benyttes for søknad om samtykke.

Både arbeidsmiljøloven § 18-9 og forskrift om administrative ordninger § 12-1 er videreføringer av tidligere bestemmelser i 1977-loven. Da bestemmelsene ble formulert, var ikke elektronisk kommunikasjon en relevant mulighet.

3. Arbeidstilsynets vurderinger og forslag

Arbeidstilsynet ønsker å forenkle søknadsprosessen for tiltakshavere som må innhente samtykke fra Arbeidstilsynet. Normalt henger en byggesøknad til Arbeidstilsynet sammen med en søknad til aktuell kommunal bygningsmyndighet. Forslaget til endringer medfører at tiltakshaver kan benytte én plattform for innsending av byggesøknader, og vil enkelt og effektivt kunne søke til både Arbeidstilsynet og kommunen på et felles digitalt sted.

Etter Arbeidstilsynets vurdering gir ikke forskriften i dag adgang til å kunne stille et absolutt krav om elektronisk innsending av søknad. Dagens bestemmelser er etter ordlyden helt generelle og gir dermed få holdepunkter for å kunne kreve bruk av digital søknad.

Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet vurderte i 2017 om det kan oppstilles en plikt for næringsdrivende til å forholde seg digitalt til forvaltningen⁵. Lovavdelingen uttalte at;

⁵ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/-2---plikt-for-nar/id2565686/>

«Vi vil ikke utelukke at utviklingen over tid kunne gå i en slik retning at en selv uten lovendringer som klart slo det fast, vil bygge på et utgangspunkt om at private ikke kan velge å kommunisere med forvaltningen i papirform. Dette er imidlertid klart nok ikke situasjonen i dag.»

Forvaltningslovsutvalget uttalte i vurderingen at borgerens IKT-kompetanse og villighet til å bruke digital kommunikasjon er høy og stadig stigende, se NOU 2019:5 s. 270. Samme sted anerkjennes det at det for forvaltningen vil det være effektivt og praktisk å forholde seg til bare én kommunikasjonskanal og ikke måtte tilby alternativer for en stadig mindre gruppe. Det antas av utvalget at det særlig er eldre og personer i områder med dårlig internettilgang som ikke ønsker digital kommunikasjon med forvaltningen. For visse grupper vil også selvbetjeningsløsninger være vanskelige å forstå, enten av hensyn til språk eller kognitive ferdigheter.

Utgangspunktet for digital kommunikasjon generelt er at Arbeidstilsynet som forvaltningsorgan har anledning til å velge å benytte elektronisk kommunikasjon når *vi henvender oss til andre*, jf. forvaltningsloven § 15 a første ledd. Når Arbeidstilsynet velger å gjøre dette, mottas posten digitalt dersom mottaker ikke aktivt har reservert seg mot det. Det er kun privatpersoner og enheter som ikke er registrert i Enhetsregisteret som kan reservere seg mot å motta elektroniske meddelelser fra forvaltningen om enkeltvedtak, forhåndsvarsel og andre meldinger som har betydning for ens rettsstilling eller for behandlingen av saken, eller som det av andre grunner er av særlig betydning å sikre at vedkommende mottar, jf. forvaltningsloven § 15 a og eForvaltningsforskriften § 9. De aller fleste Arbeidstilsynet henvender seg til er profesjonelle, næringsdrivende virksomheter. Arbeidstilsynet kommuniserer i all hovedsak med virksomheter gjennom Altinn, hvor Arbeidstilsynets meldinger og vedtak gjøres tilgjengelig for mottaker ved bruk av tjenesten KS SvarUt.

Spørsmålet om en generell plikt for borgeren til å måtte rette egne henvendelser til forvaltningen på digital måte, er prinsipielt forskjellig fra spørsmålet om plikt til å motta digitale henvendelser. Ved henvendelser *til* Arbeidstilsynet, er derfor det alminnelige utgangspunkt at private og næringsdrivende, *kan velge* å henvende seg til forvaltningen elektronisk/digitalt *eller* i papirform, jf. forvaltningsloven § 15 a andre ledd.

Forvaltningslovsutvalget påpeker i NOU 2019:5 på s. 270 at det kan stilles spørsmål ved om borgere skal kunne pålegges å kommunisere digitalt med forvaltningen, herunder en plikt til selv benytte digitale kanaler ved henvendelser til forvaltningen. Hvis borgeren gis slike pålegg, vil forvaltningen kunne forholde seg til bare én kommunikasjonsmåte, og den vil kunne avvise henvendelser som rettes på annen måte.

Flere særlover oppstiller i dag tydelig hjemmel for at forvaltningen kan kreve at visse typer opplysninger gis elektronisk til forvaltningen, eksempelvis skatteforvaltningsloven⁶, folketrygdloven, hvitevaskingsloven, foretaksregisterloven, enhetsregisterloven og regnskapsloven.

Forvaltningslovsutvalget uttaler i forbindelse med spørsmålet om privatpersoner etter forvaltningsloven skal kunne pålegges å motta digital post at dette bør behandles i Stortinget. Arbeidstilsynet oppfatter dette som at utvalget gir uttrykk for at en absolutt endringsregel ikke bør fastsettes i forskrift alene, men med hjemmel i lov – eventuelt med utfyllende regler i forskrift i etterkant. Dette synes også i tråd med de øvrige absolutte særreguleringer som finnes i dag.

⁶ §§ 7-13 første ledd, 8-15 første ledd og 9-4 tredje ledd første punktum

Arbeidstilsynet mener det mest hensiktsmessige på nåværende tidspunkt er å endre § 12-1 første ledd slik at bestemmelsen gir et klart og tydelig signal om at digital søknad er det foretrukne. Vi ønsker å minimere inntak av søknader utenfor det digitale systemet. Det vil imidlertid også være mulig å søke på papir/pdf.-versjon i tillegg inntil videre, for de som har behov for det eller ønsker det. Arbeidstilsynet vil kunne påvirke søknadsmåte ved å aktivt oppfordre og veilede søkere i bruk av den digitale løsningen. Direktoratet for byggkvalitet vil kunne gjøre det samme.

Arbeidstilsynet vurderer det ikke som hensiktsmessig å oppstille en regel *med vilkår* for bruk av søknad utenfor det digitale systemet. Slike vilkår vil i seg selv innebære at det må treffes beslutninger i det enkelte tilfelle. Vi forventer at det er så få som vil søke utenfor systemet at vilkår knyttet til unntak i seg selv vil innebære risiko for unødvendig administrasjon og byråkrati. Dette standpunktet vil kunne måtte revurderes dersom premisset viser seg å være uriktig.

Arbeidstilsynet vurderer at Fellestjenester BYGG er en egnet digital plattform. Direktoratet for byggkvalitet har etablert tjenesteplattformen i Altinn. Fellestjenester BYGG er en tjeneste som stadig flere profesjonelle aktører benytter for å sende inn byggesøknader til kommunene. Skjemaene kan signeres elektronisk gjennom signeringsløsningen i Altinn. Det er forventet en stor overgang til de nye tjenestene på Fellestjenester BYGG når Byggsok.no stenger fra 1. oktober 2020. Direktoratet for byggkvalitet krever at utviklere har tjenestekonsesjon fra direktoratet for å kunne bruke Fellestjenester BYGG til å lage digitale løsninger. Dette gjelder også for Arbeidstilsynets søknadsskjema. Per tiden er det tre konsesjonshavere som arbeider med løsning tilpasset Arbeidstilsynets søknadsskjema. Dette er Arkitektbedriftene, Ambita og Norconsult.

Arbeidstilsynet vil innta informasjon i kommentardelen til § 12-1 om at det er systemet Fellestjenester BYGG som er det fastsatte system i henhold til bestemmelsen, dersom forslaget vedtas.

4. Økonomiske og administrative konsekvenser

Forslaget vil innebære positive konsekvenser knyttet til administrasjon og tidsbruk. Forslaget vil kunne innebære en viss merkostnad for enkelte tiltakshavere.

Tidsbesparelse for både byggenæringen, private aktører og det offentlige vil kunne bli vesentlige. En gevinstrealiseringsplan utført av Devoteam på oppdrag fra DiBK anslår at digital utforming av byggesøknader kan spare en søker for tre timers arbeid for små prosjekter, 8 timer for middels store prosjekter og 16 timer på store prosjekter⁷. Dette utgjør henholdsvis omlag 70 prosent, 20 prosent og 10 prosent av byggesøknadene årlig. Tallene er ikke direkte sammenlignbare med tidsbesparelsene knyttet til elektronisk søknad om samtykke ovenfor Arbeidstilsynet, men gir en pekepinn på potensielle tidsbesparelser også innenfor vårt område.

Arbeidstilsynet vil spare administrative ressurser knyttet til skanning og/eller lagring e-poster o.l. i interne fagsystemer, samt tidsbruk knyttet til revidering av skjema utenfor den digitale plattformen.

Når det gjelder kostnader, betaler profesjonelle aktører normalt et årlig beløp for abonnement hos en konsesjonshaver. Ved denne type abonnementer vil antakeligvis merkostnaden for et skjema for

⁷ <https://dibk.no/om-oss/Nyhetsarkiv/byggsok-stenger-hosten-2020/>

søknad til Arbeidstilsynet, være svært lav eller tilnærmet lik null. For tiltakshavere som er mindre profesjonelle og ikke har den type abonnement som de større og mer profesjonelle tiltakshaverne, vil det kunne være snakk om en engangspris pr. byggesak. Arbeidstilsynets undersøkelser tyder på at det vil være tale om en engangspris på mellom 100-500 norske kroner pr. byggesak. Ambita er pr. i dag eneste konsesjonshaver som tilbyr stykkpris⁸.

2.3. Forskrift om utførelse av arbeid

2.3.1. Forslag om å innta ny definisjon i § 1-4 nr. 20

Arbeidstilsynet foreslår å ta inn en definisjon av begrepet «gravearbeid» i § 1-4.

1. Bakgrunn og gjeldende rett

Forskrift om utførelse av arbeid kapittel 21 regulerer «gravearbeid» og kapittel 27 omfatter «bergarbeid». Hva som er «bergarbeid» er allerede definert i § 1-4 nr. 7. Hva slags gravearbeid som omfattes av dagen kapittel 21 «Gravearbeid» er ikke nærmere definert i forskriften. Det kan i dag oppstå usikkerhet om hvilket gravearbeid som omfattes av kapittel 21. I noen tilfeller må man også skille mellom «gravearbeid» og «masseforflytting».

2. Arbeidstilsynets vurdering

Reglene i kapittel 21 handler om graving i jordmasser hvor formålet er å lage forskjellige typer groper, som sjakter, grøfter eller byggegropen o.l. Denne forståelsen av hva gravearbeid er gikk frem av den gamle forskriften om graving og avstivning av grøfter av 19. november 1985 nr. 2105 § 2, som var en definisjonsbestemmelse av gravearbeid. Det legges til grunn at denne forståelsen ikke er endret. Reglene i kapittelet må avgrenses mot reglene om bergarbeid som blant annet regulerer alle former for bryting av berg. Videre ser vi et behov for å avgrense mot bruk av masseforflytningsmaskiner hvor disse flytter masse (for eksempel jord, sand, stein), uten at arbeidet etterlater groper i jorda. En definisjon vil klargjøre virkeområdet for de aktuelle bestemmelsene.

Definisjonen vil bli tatt inn i forskriftens § 1-4 om definisjoner.

3. Økonomiske og administrative vurderinger

Fordi endringene gjelder en definisjon, anser vi ikke endringen for å medføre noen administrative eller økonomiske konsekvenser.

2.3.2. Forslag om å innta krav til målemetoder for asbest i § 3-2

Arbeidstilsynet foreslår å innta krav til målemetoder for asbest i § 3-2.

⁸ <https://www.byggesoknaden.no/#/priser>. Stykkpris for digital søknad til Arbeidstilsynet fremgår foreløpig ikke.

1. Bakgrunn og gjeldende rett

Krav til måling av asbestfibre i forskrift om utførelse av arbeid § 4-8 ble i 2020 opphevet med bakgrunn i at bestemmelsen ikke lenger var nødvendig eller aktuell. Arbeidsgiver har fortsatt krav til å måle forurensninger i arbeidsatmosfæren etter § 3-2. Som en følge av at § 4-8 ble opphevet ble det behov for å vurdere om det skal stilles krav til målemetoder for asbest i forskriften.

2. Arbeidstilsynets vurderinger og forslag

I tidligere § 4-8 var det et krav om at fibertelling skal utføres ved hjelp av et lysmikroskop med fasekontrast i samsvar med metoden anbefalt av Verdens helseorganisasjon i 1997 eller etter en annen metode som gir tilsvarende resultater. Kravet kommer fra EU-direktiv 2009/148/EC on the protection of workers from the risks related to exposure to asbestos at work, Artikkel 7. Arbeidstilsynet mener derfor det er nødvendig å videreføre krav til målemetode for asbest.

Norske analyselaboratorier bruker i dag i stor grad Scanning elektronmikroskopi (SEM), en metode som ikke kan sammenliknes direkte med metoden nevnt i EU-direktivet. Da grenseverdien er satt på bakgrunn av lysmikroskopi med fasekontrast i samsvar med metoden anbefalt av Verdens helseorganisasjon i 1997 og at dette er en kostnadseffektiv metode, bør dette kravet til målemetode fremdeles beholdes. I ny kommentar til § 4-8 vil Arbeidstilsynet vise til bruk av SEM som eksempel på annen metode som gir tilsvarende resultater.

3. Økonomiske og administrative konsekvenser

Arbeidstilsynet vurderer at forslaget ikke vil medføre økonomiske eller administrative kostnader. I de tilfeller der risikovurderingen tilsier at måling av asbestfibre i arbeidsatmosfæren er nødvendig, gjøres det målinger også i dag.

2.3.3. Forslag om endring i unntak fra forbudet mot asbestarbeid i forskrift om utførelse § 4-2

Arbeidstilsynet foreslår å forskriftsfeste et forbud mot asbestarbeid ved bruk av metoder som griper inn i det asbestholdige materialet.

1. Bakgrunn og gjeldende rett

Det finnes fremdeles store mengder asbest i norske bygninger og installasjoner. I dag er asbesteksponering hovedsakelig knyttet til rivnings-, reparasjons- og vedlikeholdsarbeid av asbestmateriale som ble brukt før forbudet i 1985. Arbeid med asbest er i dag strengt regulert og krever tillatelse fra Arbeidstilsynet. Det stilles også strenge krav til opplæring og ulike type vernetiltak.

Arbeidstilsynet har vurdert om det er behov for å innsnevre forbudet i forskrift om utførelse av arbeid § 4-2 bokstav a, slik at vedlikehold og reparasjon av asbestholdige materialer i minst mulig grad omfatter metoder som griper inn i det asbestholdige materialet. Forsegling, innkapsling og

innbygging kan i enkelte tilfeller benyttes, men løsningen må på en effektiv og sikker måte forhindre spredning av asbestfibre.

2. Arbeidstilsynets vurderinger og forslag

På grunn av den store faren for asbesteksponering, har Arbeidstilsynet siden 1993 hatt en praksis der innbygging av forvitret eller skadet asbestmateriale ikke tillates. I hovedsak har praksisen vært knyttet til søknader om innbygging av eternitt-tak. Eternitt-tak som finnes i dag vil være mer eller mindre i forvitring, og denne forvitringen vil ikke stoppe helt opp selv om for eksempel et tak blir innebygd. Det vil fortsatt frigis fibre som kan forurense underliggende rom eller bli dratt inn i ventilasjonsanlegg mv. Disse fibre kan pustes inn og avsettes i luftveiene. Disse fibre lar seg vanskelig nedbryte, noe som sannsynligvis bidrar til asbestfibreneres helseskadelige egenskaper.

I dag er det særlig mange asbestholdige låvetak som bygges inn. Arbeidstilsynet ser at det er behov for et tydelig regelverk på dette området.

I mangel av klar hjemmel har avslagene vært begrunnet i arbeidsmiljøloven § 4-4 om fullt forsvarlig arbeidsmiljø. Arbeidstilsynet mener et forbud bør reguleres særskilt. Dette vil sikre et tydelig regelverk og bidrar til å sikre forutberegnelighet for virksomhetene. Arbeidstilsynet foreslår derfor en endring i unntak mot forbudet fra asbestarbeid i forskrift om utførelse av arbeid § 4-2.

3. Økonomiske og administrative konsekvenser

Ved en slik endring vil asbestarbeid med metoder som griper inn i det asbestholdige materialet ikke tillates, og endringen kan føre til at flere virksomheter må gjøre et mer omfattende arbeid med å fjerne asbest. Dette vil kunne føre til økte kostnader for virksomhetene på kort sikt. Likevel vil kostandene ved innbygging av slike tak på lang sikt kunne gi større kostnader, på grunn av økt risiko ved senere sanering av takene. Ved senere sanering vil takene ofte være ytterligere forvitret, noe som øker risikoen for asbesteksponering ved sanering.

2.3.4. Forslag om å gjøre endringer i kapittel 21 om gravearbeid

Arbeidstilsynet foreslår flere viktige endringer av materiell art i dagens kapittel 21. De ulike dybdekravene som er nedfelt i kapittelet foreslås endret, og kravene blir generelt strengere. Dybdekrav har betydning for forholdsreglene mot ras og utarbeidelse av graveplan og instruks. Videre foreslås et nytt krav om at avstivninger, når det brukes, skal stikke minimum 0,10 meter over gravekanten for å hindre nedfall av stein o.l.

Det foreslås omfattende endringer i strukturen og oppbygningen av kapittel 21. Et mer pedagogisk og logisk oppbygd regelverk vil gjøre det enklere for virksomheter å sette seg inn i og følge regelverket. Endringene vil gjøre at kapittelet tilpasses oppbygningen av de andre kapitlene i forskriften. Vi foreslår en oppbygning som begynner med kartlegging, risikovurdering og tiltak og plan. Videre foreslås at generelle bestemmelser og tiltak kommer før mer spesifikke krav og tiltak.

I tillegg til de strukturelle endringene foreslås det flere endringer som er av presiserende art. Et tydeligere regelverk vil gjøre det enklere å etterleve regelverket. Dette gjelder både krav til

kartlegging og risikovurdering og opplæring og informasjon til arbeidstakerne. I tillegg blir arbeidsgivers ansvar presisert i flere bestemmelser.

Det foreslås videre en tydeliggjøring av krav til adkomst og rømningsvei i gravegroper. Krav til antall rømningsveier og plassering av disse blir presisert. Krav til adkomst er allerede nedfelt i annen forskrift, men vi mener reglen vil bli lettere å etterleve når den tas inn i kapittelet.

Videre foreslås endringer som vil rydde i begrepsbruken i kapittelet. Gamle og utdaterte målemetoder som bruk av «skråmal» og «vaterpass», tas ut av forskriften. Det foreslås videre å rydde i dagens begreper «vertikale vegger» og «loddrette sider». I dag skilles det på begrepene «grøfter» og «sjakter». Med endringene søker vi å finne et samlende begrep for ulike typer groper i en felles formulering «gravegroper». Der hvor presisjonsnivået gjør det nødvendig brukes fortsatt formuleringen «grøfter» og/eller «sjakt».

1. Bakgrunn og gjeldende rett

Gravearbeid er særlig ulykkesutsatt arbeid. Fra 2014 til 2018 har Arbeidstilsynet registrert 108 ulykker ved gravearbeid. Totalt 92 arbeidstakere ble skadet. Konsekvensene av ulykkene er potensielt alvorlige. I den angitte perioden var det åtte dødsulykker forbundet med gravearbeid⁹.

Våren og høsten 2019 gjennomførte Arbeidstilsynet tilsynsaksjoner spesielt rettet mot gravearbeid. Vi avdekte mange alvorlige brudd som bl.a. resulterte i at pågående arbeid ble stanset på grunn av overhengende fare med hjemmel i arbeidsmiljøloven § 18-8 andre punktum. Arbeidstilsynet fant blant annet mangelfulle kartlegginger og risikovurderinger, manglende geotekniske undersøkelser, mangelfull oppfølging av graveplaner, mangelfulle arbeidsinstrukser og manglende rømningsveier. Videre fant vi at gravemasser ble plassert på gravekanter og grønfter dypere enn 2, 0 meter som var usikret i form av manglende avstivning eller uten forsvarlig helling. Arbeidstilsynet mener de bruddene som gjennomgående ble funnet i tilsynsaksjonene i 2019 er lovbrudd som delvis kan avhjelpes med et mer pedagogisk og oppdatert regelverk.

Gravearbeid er i dag regulert i arbeidsmiljøloven § 4-1 og med tilhørende spesialbestemmelser om gravearbeid i forskrift om utførelse av arbeid kapittel 21. Bestemmelsene om gravearbeid er i all hovedsak en videreføring av forskrift om graving og avstivning av grønfter som ble vedtatt i 1985 og har ikke blitt vesentlig endret siden. Fra 1. juli 2020 ble det iverksatt en presiserende endring i dagens § 21-4 om forholdsregler mot ras.

Gjeldende § 21-1 regulerer plikten til å bruke geoteknisk kompetanse. Første ledd handler om vurderinger gjort av personer med geoteknisk kompetanse. Før det settes i gang graving under fundamenteringsnivå på bygningskonstruksjoner skal gravingen vurderes av en person med geotekniske fagkunnskaper. Andre ledd handler om graving av grønft langs en skråningsfot eller skråninger som heller mer enn 1:10. I slike tilfeller skal gravingen vurderes av en med tilstrekkelig lokale geotekniske kunnskaper. Tredje ledd sier at det skal tas spesielle forholdsregler ved graving

⁹ <https://www.arbeidstilsynet.no/globalassets/om-oss/forskning-og-rapporter/kompass-tema-rapporter/2019/kompass-tema-nr-1-2019-ulykker-i-bygg-og-anlegg--rapport--2019-revidert.pdf>

der grunnen i umiddelbar nærhet av grøften har ekstra belastning f.eks. ved lagerplasser, ved støttemurer o.l.

Kravet til arbeidsinstruks og plan for arbeidet er regulert i gjeldende § 21-2. Kravet til plan gjelder for graving av grøft eller sjakt dypere enn 2,0 meter. Andre ledd omhandler hva planen skal inneholde, herunder krav til arbeidsinstruks. Ved mindre arbeider og i krisesituasjoner kan planene forenkles.

Gjeldende § 21-3 handler om graving av grøfter som skal avstives. I første punktum fremkommer det at det ved graving av grøfter dypere enn 3,0 meter skal avstivningen dimensjoneres av faglig kvalifisert person og beregningene skal kunne dokumenteres på forespørsel. Andre og tredje punktum regulerer bruk av prefabrikkerte avstivninger eller annet personvern til bruk i grøft. Ved bruk av slike løsninger skal bruksveiledningen klart vise hvilke dybder og til hvilke jordarter konstruksjonene er beregnet. I andre ledd fremgår at spunt ikke er å anse som prefabrikkert avstivning.

Forholdsregler mot ras er i dag regulert i § 21-4. Av første ledd fremkommer det at arbeidsgiver skal sørge for at grøfter og sjakter med loddrette sider som er dypere enn 2,0 meter avstives, med mindre det sørges for en annen form for personsikring. I andre ledd fremkommer at ved grøfter som er grunnere enn 2,0 meter kan det brukes vertikale vegger uten avstivning. Unntak gjelder hvor det foreligger særlige faremomenter. For alle andre uavstivede grøfter og sjakter skal sidene gis en forsvarlig helling. Hellingsvinkelen skal kontrolleres med skråmal og vaterpass eller annen likeverdig måte. Tredje ledd regulerer graving i frossen jord. Da kan det graves med vertikale grøfte- eller sjaktsider når gjenfylling skal foretas før det er fare for opptining. Er grøften eller sjakten dypere enn telen, skal veggene under telen avstives når det er fare for utrasing som kan skade person. Paragraf 21-4 fjerde ledd sier at unødig opphold i grøften under rivning av avstivning ikke skal forekomme.

Plassering av gravemasser er regulert i § 21-5. Første ledd sier at gravemasser skal plasseres slik at de ikke kan forårsake utrasing. I andre ledd fremkommer at massene skal ikke legges nærmere sjakt- eller grøftekant enn at det er 1,0 meter fri avstand mellom massene og fyllingsfoten og kanten. § 21-5 tredje ledd regulerer kravet til rømningsveier når grøften er dypere enn 1,0 meter. Det skal være en eller flere rømningsveier.

Den gjeldende § 21-6 regulerer forstøtning og stabilisering av grunnen. Så snart som mulig etter grunnarbeidet skal det settes opp forstøtning. Unntak gjelder når stabiliteten i grunnen ikke gjør det nødvendig ut fra hensynet til arbeidstakernes sikkerhet. Av andre ledd fremkommer det at utgravde områder som arbeidstakerne har tilgang til, skal kontrolleres regelmessig med tanke på stabilitet i grunnen, og forstøtningen skal holdes ved lag i samsvar med dette.

Siste bestemmelse i dagens kapittel er § 21-7. Den regulerer bruk av fangdammer ved gravearbeid. Første ledd sier at konstruksjon, plassering, ombygging eller demontering av en fangdam eller senkekasse skal bare skje under tilsyn av en kompetent person. Andre ledd sier at alle fangdammer og senkekasser skal kontrolleres regelmessig av en kompetent person, og at stabiliteten og soliditeten skal kontrolleres på en hensiktsmessig måte. I siste ledd fremgår det at forskalinger, midlertidige støtter og avstivninger skal være konstruert, beregnet, installert og vedlikeholdt slik at de kan motstå de påkjenninger de kan bli utsatt for.

2. Arbeidstilsynets vurderinger og forslag

Kapittelet følger i dag ikke den samme struktur og oppbygning som de fleste andre kapitlene i forskriften. Kapittelet har heller ikke en oppbygning som speiler metoden i internkontrollforskriften; kartlegging, risikovurdering, plan og tiltak. I dag kommer krav til tiltak i gitte situasjoner før regler som handler om planlegging av arbeidet. Videre ser en at bestemmelser som regulerer særtilfeller eller de spesielt farlige tilfellene kommer før mer generelle regler. For eksempel er § 21-3 om graving av grøfter som skal avstives plassert foran den mer generelle bestemmelsen i § 21-4 om forholdsregler mot ras. Vi mener disse forholdene er uheldige, og med forslaget søker vi å strukturere reglene på en bedre måte ved å følge tankegangen nedfelt i internkontrollforskriften og de øvrige kapitlene i forskriften.

Arbeidsgiver skal sørge for at bestemmelsene i forskriften overholdes. Dette følger av arbeidsmiljøloven § 2-1 og forskriftens § 1-3 første ledd. Bare gjeldende § 21-4 har i dag en ordlyd som presiserer at bestemmelsen retter seg mot arbeidsgiver. Vi mener forskriften vil være mer pedagogisk dersom pliktsubjektet presiseres i flere av bestemmelsene, og foreslår å innta en slik presisering i flere bestemmelser. Forslagene medfører ikke materielle endringer i disse tilfellene.

Arbeidsmiljøloven § 3-1 andre ledd bokstav c pålegger arbeidsgiver en generell plikt til å vurdere risikoforholdene i virksomheten, og plikten presiseres i forskrift om organisering, ledelse og medvirkning kapittel 7. Kapittelet om gravearbeid har ikke en egen bestemmelse med krav om risikovurdering av gravearbeid. Gravearbeid er heller ikke med i opplistingen av typer arbeid som skal risikovurderes i § 7-3. Samtidig er gravearbeid dypere enn 2,0 meter vurdert som særlig farlig arbeid som gjør det nødvendig at det utformes arbeidsinstruks, se samme forskrift § 11-2 og dagens forskrift om utførelse av arbeid § 21-2 andre ledd bokstav d. Vi foreslår at det tas inn en egen bestemmelse om krav til risikovurdering av gravearbeid. Bestemmelsen vil komme inn som en ny § 21-1.

Ny § 21-1 første ledd stiller krav om kartlegging og risikovurdering av gravearbeid. § 21-1 andre ledd vil omtale hvilke risikoforhold som kan være aktuelt å vurdere i en risikovurdering av gravearbeid. Oppramsingen av risikoforhold er bare eksempler, og er ikke ment å være uttømmende. Risikoforholdene må med i vurderingen bare hvis risikoen er relevant for det aktuelle gravearbeidet, men det kan også være andre momenter som kan være relevante på det aktuelle stedet. I tredje ledd første punktum foreslås en bestemmelse om at risikovurderingen skal gjentas ved endringer i forhold som kan påvirke arbeidstakernes sikkerhet. Slike forhold kan for eksempel være endrede værforhold, eller at en kommer over hittil ukjente rør og ledninger i grunnen. Andre punktum vil stille krav om at risikovurderingen skal dokumenteres.

Det er i dag ingen egen bestemmelse i kapittelet om krav til nødvendig opplæring og instruksjoner. I og med at gravearbeid er særlig farlig arbeid, er opplæring et av de viktigste tiltakene en arbeidsgiver kan iverksette for å sikre et fullt forsvarlig arbeidsmiljø. Det foreslås derfor å ta inn en ny § 21-2 om krav til opplæring i gravearbeider. Arbeidstilsynet mener kravene om opplæring er en videreføring av gjeldende krav som hjemles annet sted i arbeidsmiljølovgivningen, blant annet arbeidsmiljøloven § 3-2 første ledd og forskrift om organisering, ledelse og medvirkning § 8-1. Bestemmelsen om opplæring vil således være en presisering av gjeldende rett. Arbeidstilsynet mener risikoen ved gravearbeid er så stor, og konsekvensene potensielt så alvorlige at det er behov for en presisering for å understreke viktigheten av å etterleve kravet. Det foreslås at opplæringsbestemmelsen skiller mellom

arbeidstakere som utfører selve gravingen og arbeidstakere som utfører arbeid nede i en gravegrop etter at gropen er ferdig gravd, i henholdsvis § 21-1 første og andre ledd. Første ledd vil gjelde særskilt opplæring i gravearbeid til graving dypere enn 1,25 meter. Bestemmelsen vil være rettet mot arbeidstakere som utfører selve gravearbeidet, herunder maskinførere. Begrepet «særskilt opplæring» er valgt for å vise at kravet omfatter risiko ved gravearbeid spesielt, og kravet vil gjelde i tillegg til andre opplæringskrav som er hjemlet i forskriftens kapittel 10. Dybdekravet er valgt ut fra risikohensyn. Ved graving fra 1,25 meter og dypere mener Arbeidstilsynet at konsekvensene ved ras o.l. blir betraktelig større enn ved grunnere dybder. I tillegg kommer særskilte risikoforhold knyttet til rør, ledninger og potensielt kjemiske og biologiske risikoforhold når man graver groper, noe man ikke nødvendigvis har ved annen masseforflytning.

Andre ledd vil f.eks. gjelde elektrikere og rørleggere som ikke utfører selve gravingen, men som utfører arbeid nede i gropen etter at den er gravd ut. Disse arbeidstakerne trenger nødvendigvis ikke samme kunnskap som de som utfører gravingen, men som et minimum må de ha kunnskap om hvilken risiko de kan utsettes for og hvilke tiltak som må iverksettes for at de skal kunne utføre sitt arbeid nede i gropen på en fullt forsvarlig måte. Dette opplæringskravet vil måtte sees som et supplement til andre relevante opplæringskrav i forskriften som gjør seg gjeldende for disse arbeidstakerne.

I et nytt tredje ledd første punktum foreslås et krav om at opplæringen skal foretas av en kompetent person. En naturlig forståelse er at dette er en person som har nødvendig erfaringer og kunnskap om gravearbeid og de risikoer som kan foreligge ved slikt arbeid. En person som selv har gjennomgått slik opplæring og har tilegnet seg en viss erfaring er en «kompetent person». I andre punktum foreslås å forskriftsfeste at opplæringen skal gi arbeidstakerne nødvendige kunnskaper og ferdigheter når det gjelder risikoen og sikkerhetstiltak ved gravearbeid. I fjerde ledd foreslås det at opplæringen skal dokumenteres.

En ny § 21-3 vil regulere krav til informasjon til arbeidstakere som utfører gravearbeid. I likhet med kravet til risikovurdering og opplæring er dette kravet også allerede i dag hjemlet andre steder i arbeidsmiljølovgivningen, bl.a. aml. § 3-2 første ledd bokstav a og forskrift om organisering, ledelse og medvirkning kapittel 9. Bestemmelsen vil således være en presisering av gjeldende rett. Det foreslås at arbeidsgiver må sørge for at arbeidstakere får løpende informasjon om de risikovurderinger som gjøres, om relevante forholdsregler som skal tas, særlige risikoforhold som kan oppstå ved gravearbeidet og om nødvendige vernetiltak for sikker utførelse av arbeidet. Informasjon om forhold ved det aktuelle arbeidsstedet supplerer den grunnleggende opplæringen som arbeidstakerne skal få. Vi mener de nye bestemmelsene om opplæring og informasjon vil innebære en regulering som er mer i tråd med reguleringen av andre arbeidsoppgaver som har stor ulykkesrisiko, som for eksempel reguleringen av arbeid hvor kjemikalier kan utgjøre en fare for arbeidstakeres sikkerhet og helse i forskriftens kapittel 4 og regelen om varmt arbeid i kapittel 5.

Den foreslåtte § 21-4 er en bestemmelse som samler kompetansekravene som i dag fremgår av ulike bestemmelser i kapittel 21, jf. gjeldende § 21-1 første og andre ledd, § 21-3 første og fjerde punktum og § 21-7 første og andre ledd. Den foreslåtte bestemmelsen en videreføring av dagens bestemmelser. Det at en samler kompetansekravene i en bestemmelse vil gjøre regelverket mer oversiktlig og brukervennlig. Kompetansereglene vil gjelde arbeidstakere som får en særskilt oppgave ved planleggingen av gravearbeidet og gjelder de som for eksempel skal kartlegge og vurdere

grunnforholdene, hellingsvinkler, dimensjonering og konstruksjon av avstiving, plassering, ombygging eller demontering av fangdammer eller senkekasser med mer. Bestemmelsen vil ha fem ledd som hver for seg regulerer situasjoner hvor det er bruk for ulik kompetanse. Vi foreslår at begreper om kompetanse fra dagens bestemmelser videreføres. Erfaringsmessig er det uklart hva som menes med de ulike begrepene om kompetanse og det er ikke enkelt å vite hva som er forskjellen på begrepene «geotekniske fagkunnskaper», «geotekniske kunnskaper», «faglig kvalifisert person» og «kompetent person». Vi har derfor sett nærmere på innholdet i disse begrepene og sett på om en kan erstatte begrepene med noen som gjør dette mer forståelig. Arbeidstilsynets vurdering er at det er nødvendig med ulik faglig kompetanse til å gjøre de ulike vurderingene. En ser for eksempel at det å vurdere grunnforholdene krever annen kompetanse enn for å bygge avstivninger. Vår vurdering er at det er forskjell på å ha kompetanse basert på fagutdanning og praksis og det å ha lignende kompetanse som er opparbeidet gjennom erfaring med gravearbeid.

I den foreslåtte bestemmelsens første ledd reguleres det at arbeidsgiver kun skal sette arbeidstakere med «nødvendig kompetanse» til å bygge eller endre avstivninger i gravegroper. Med nødvendig kompetanse siktes til at personen har evnen til å klare en oppgave eller beherske et yrke, i dette tilfellet evnen til å bygge eller endre avstivninger i møte med komplekse krav, situasjoner og utfordringer. Begrepet omfatter både teoretisk og praktisk kompetanse. Vi mener dette er i tråd med en vanlig forståelse av ordet kompetanse. Videre mener vi å finne støtte for denne forståelsen bl.a. i Utdanningsdirektoratet i sitt læreplanverk, overordnet del, hvor det fremkommer at «Kompetanse er å kunne tilegne seg og anvende kunnskaper og ferdigheter til å møte utfordringer og løse oppgaver i kjente og ukjente sammenhenger og situasjoner. Kompetanse innebærer forståelse og evne til refleksjon og kritisk tenkning.

I andre ledd foreslås at ved gravegroper dypere enn 2,0 m skal avstivningen dimensjoneres av «faglig kvalifisert person». Vi mener hensikten med begrepet faglig kvalifisert person er å vise at den personen som står for dimensjoneringen av avstivningen har en faglig bakgrunn til å vurdere hvilke potensielle krefter jordartene, massene på stedet og omkringliggende bygninger og lignende har på gravegroppen, og ut fra det klarer å beregne seg frem til hvor solid avstivningskonstruksjonen må være for å stå imot potensielle belastninger. Det å være «faglig kvalifisert» mener vi innebærer å ha en fagutdanning innen tekniske fag, herunder det å beregne, bygge og konstruere avstivninger. Det reguleres også at beregningene skal kunne dokumenteres.

Tredje og fjerde ledd vil regulerer krav til bruk av «person med geotekniske fagkunnskaper». Med geoteknisk fagkompetanse siktes til person med utdanning innen geoteknikk og det å kunne tolke hva grunnen består av og grunnens fysiske egenskaper for å vurdere faren for at gravingen skal kunne medføre utrasing eller kollaps av gravegroper i nærheten av bygningskonstruksjonene. Andre ledd gjelder før oppstart av graving under fundamenteringsnivået for bygningskonstruksjoner og tredje ledd regulerer graving av grøft på langs av en skråningsfot eller skråning som heller mer enn 1:10 inn mot grøfteside.

Femte ledd sier at konstruksjon, plassering, ombygging eller demontering av en fangdam eller senkekasse skal bare skje under tilsyn av en kompetent person. Med kompetent person siktes til at den som skal utføre oppgavene er vurdert av arbeidsgiver og funnet både faglig og personlig egnet til å utøve tilsynsfunksjonen.

I ny § 21-5 foreslås det å videreføre reglene i dagens § 21-2 om arbeidsinstruks og plan for arbeidet. Overskriften foreslås endret ved at formuleringen «arbeidsinstruks» tas ut slik at overskriften blir bare «Plan for arbeidet» (graveplan). Begrunnelsen er å vise at arbeidsinstruksen ikke nødvendigvis er et eget dokument uavhengig av graveplanen, men at arbeidsinstruksen er en del av planen. En viktig og materiell endring er at dybdekravet for når bestemmelsen gjelder, endres fra 2,0 til 1,25 meter. Bakgrunnen er rene sikkerhetsbetraktninger. Innstrammingen er også i tråd med strengere regler i andre europeiske land. En ønsker også i dette leddet å presisere arbeidsgivers ansvar for utarbeidelse av planer i ordlyden. Nytt er også en presisering om at plan for gravearbeidet skal bygge på kartlegging og risikovurderinger, uten at det innebærer noen materiell endring. For å kunne utarbeide planer ut fra dagens regelverk, må en nødvendigvis ha kartlagt grunnforholdene og vurdert risiko.

I ny § 21-5 andre ledd fremkommer det at planen skal være skriftlig og lett tilgjengelig på arbeidsplassen. Vi ønsker også å regulere at planen må endres når det oppstår endringer i forhold som har betydning for arbeidstakernes sikkerhet.

Innholdet i planen videreføres i forslagets tredje ledd. Nytt er at en går bort fra ordlyden at planen skal inneholde «arbeidsinstruks som dekker alle arbeidsoperasjoner». Begrunnelsen er at formuleringen «alle arbeidsoperasjoner» er upresis, og en velger heller å presisere at planen skal inneholde en arbeidsinstruks som sikrer at gravearbeidet gjennomføres på en måte slik at arbeidstakernes helse og sikkerhet er ivaretatt på en fullt forsvarlig måte.

Bestemmelsen om at planen kan forenkles ved mindre arbeider og i krisesituasjoner videreføres uten endringer. Bestemmelsen innebærer ikke et unntak fra kravet om risikovurdering eller planlegging. Bestemmelsen tar høyde for at planen gravearbeidet i noen situasjoner ikke trenger å være like detaljert som bestemmelsen i utgangspunktet legger opp til. Sikkerheten skal uansett ivaretas på en fullt forsvarlig måte. Med krisesituasjoner siktes til situasjoner hvor det haster å få gjennomført gravingen hvor det står viktige og store samfunnsverdier på spill f.eks. ved, ras, ledningsbrudd eller lekkasjer på vann/avløpsanlegg. Med «mindre arbeider» menes gravearbeid hvor gravearbeidet etter en samlet vurdering av omfang (jfr. grøftens dybde, lengde og bredde), arbeidets varighet og kompleksitet, og risikoforhold fremstår som et mindre arbeid.

I § 21-6 inntas en ny bestemmelse om kontroll ved gravearbeid. Noen av bestemmelsene er en videreføring av gjeldende regler. I tillegg foreslås noen materielle endringer. Nytt er en «hovedregel» i første ledd om at arbeidsgiver må sørge for at det blir gjennomført nødvendige kontroller av gravegroper før arbeid nede i gravegropen startes. I andre ledd første punktum innføres en ny bestemmelse om at gravegroper skal kontrolleres med jevne mellomrom og kontrollene skal avpasses etter forholdene på stedet. I første ledd andre punktum vil det fremkomme at det alltid skal foretas nye kontroller etter uvær, tørkeperioder eller andre forhold som kan ha virket inn på stabiliteten i gropen. Det samme vil gjelde dersom det ikke har vært utført arbeid i gropen i mer enn en uke. Behovet for kontroller og kontrollenes omfang vil naturlig nok variere fra graveprosjekt til graveprosjekt, og hyppigheten og omfanget av kontrollene må derfor tilpasset det enkelte gravearbeidet.

Nytt § 21-6 tredje ledd foreslås en sammenslåing og videreføring av flere av dagens bestemmelser, herunder gjeldende § 21-4 første ledd siste punktum, § 21-6 andre ledd og § 21-7 andre.

I nytt § 21-6 fjerde ledd første punktum vil det reguleres at alle kontroller utføres av kompetente personer og på en egnet og faglig forsvarlig måte. Dagens krav om at kontroll av hellingsvinkler skal gjøres med kontrolleres med skråmal og vaterpass tas ut fordi dette er utdaterte målemetoder. Arbeidstilsynet søker angi at gjennomføring av kontrollen må utføres med metoder som tilfredsstillende dagens teknologiske utvikling, og er således en rettslig standard. Nytt fjerde ledd andre vil regulere at kontrollene skal dokumenteres.

I § 21-7 samles forholdsregler som gjelder ved de fleste ved gravearbeider. Her innføres noen materielle endringer, samtidig som det gjøres en del presiseringer av dagens gjeldende krav. Bestemmelsen er langt på vei ment å erstatte gjeldende § 21-4. I den nye bestemmelsen endres ordlyden «grøfter» til «gravekanter». Hensikten er at bestemmelsen skal gjelde for alt gravearbeid, og ikke bare hvor det graves grønne. Dette fordi risikoen ofte er den samme om man graver grøft eller andre gravegroper.

I nytt § 21-7 første ledd inntas en «hovedregel» om at arbeidsgiver skal sørge for at gravearbeid gjennomføres slik at arbeidstakerne ikke utsettes for fare på liv eller helse. Hensikten er å markere arbeidsgiveransvaret og at en dermed unngår at alt ansvar knyttet til gravearbeid overføres til arbeidstakerne som utfører arbeidet.

I andre ledd første punktum reguleres krav til når en kan ha loddrette gravesider eller når en må avstive sidene eller eventuelt gi dem forsvarlig helling. Bestemmelsen har en materiell endring og noen presiseringer. Hensikten med den materielle endringen er at kravet om avstivning eller forsvarlig helling skal gjelde flere gravegroper enn i dag. Dette gjøres ved at kravet som er knyttet til gravegroperens dybde endres fra 2,0 til 1,25 meter. Regelen blir derfor at der hvor gravegroper er grunnere enn 1,25 meter kan det brukes loddrette sider uten avstivning. I flere andre land er grensen for når uavstivede gravegroper er tillatt regulert til et sted mellom 1,25 til 1,50 meter.

Begrunnelsen for forslaget er at ras i grøft som er mellom 1,25 og 2,0 meter dyp også har risiko for skade eller død på grunn av at masser presser på luftveiene eller gir andre sirkulasjonsproblemer.

Kravet om at sidene i «andre uavstivede gravekanter» skal gis en forsvarlig helling videreføres. Arbeidstilsynet har vurdert om begrepet «forsvarlig helling» burde tas ut, men har kommet til at det ikke kan endres. Dette fordi hva som er forsvarlig helling, er ulikt fra graveprosjekt til graveprosjekt avhengig av stedlige forhold, jordarter og lignende. Det er derfor ikke mulig å angi mer konkret hva som er forsvarlig helling i ethvert tilfelle. Arbeidstilsynet vil imidlertid se nærmere på om en i kommentaren til bestemmelsen kan utdype hva dette kravet innebærer.

Regelen om at en ikke kan bruke loddrette sider uten avstivning hvis det foreligger særlige faremomenter videreføres. Med «særlige faremomenter» menes bl.a. graving i omrørte (ukonsoliderte) masser, stort vanninnhold i massene, kryssing av gamle grøftetraseer og lignende. Om det foreligger slike forhold, må kartlegges og risikovurderes, og tiltak som bruk av avstivning må gjennomføres.

Gjeldende § 21-4 første ledd andre punktum videreføres i ny § 21-7 andre ledd andre punktum.

Videre endres formuleringen «vertikale vegger» til «loddrette sider». Endringen rydder i forskriftens bruk av begreper som i dag varierer mellom å bruke «vertikale vegger» og «loddrette sider».

Endringen medfører derfor en mer konsekvent bruk av begreper som gjør regelverket mer brukervennlig. Endringen er ikke ment å være av materiell art.

Dagens § 21-4 første ledd tredje punktum, kravet om at hellingsvinkelen skal kontrolleres med skråmal og vaterpass eller annen likeverdig måte, er som tidligere nevnt foreslått endret og flyttet til ny § 21-6 om kontroll av gravearbeider.

Reglene om graving i frossen jord foreslås videreført i § 21-7 tredje ledd. Dagens ordlyd «graves med vertikale grøfte- eller sjaktsider» endres til «graves med loddrette sider». I andre setning om graving under telen endres ordlyden fra «Er grøften eller sjakten dypere enn telen, skal veggene under telen avstives» til «Er det gravd dypere enn telen, skal sidene under telen avstives». Dette er ingen materiell endring, men vil vær lettere å forstå.

I ny § 21-7 fjerde ledd foreslås en ny bestemmelse om at det skal tas spesielle forholdsregler ved graving der grunnen i umiddelbar nærhet av gravegroppen er påført særlig belastning, som f.eks. ved bygninger eller andre konstruksjoner, lagerplasser o.l.

Videre foreslås et nytt femte ledd som regulerer kravet til sikker adkomst til gravegroper. Bestemmelsen er ny i kapittelet om graving, og er ment å være en presisering av gjeldende rett og en spesialregel for gravearbeid sammenlignet med de generelle kravene til adkomst i arbeidsplassforskriften § 2-18. Endringen er gjort fordi bestemmelsen er særlig viktig og fordi dagens gjeldende bestemmelser om adkomst i arbeidsplassforskriften § 2-18 ikke er helt treffende for gravegroper som arbeidsplass.

I § 21-7 sjettede ledd foreslås en videreføring av kravet til rømningsveier. Bestemmelsen er en videreføring av dagens § 21-5 tredje ledd. Bestemmelsen flyttes da den i dagens bestemmelse naturlig ikke hører hjemme under reglene om plassering av gravemasser, men er en generell forholdsregel ved alt gravearbeid. Nytt i forslaget er at det henvises til at rømningsveier skal tilfredsstillende relevante krav i arbeidsplassforskriften § 2-21 om rømningsveier.

Dagens bestemmelse i § 21-4 fjerde ledd om unødig opphold i grøften under riving av avstivninger videreføres i sin helhet i ny § 21-7 syvende ledd.

Ny § 21-8 er en videreføring av gjeldende § 21-5 om plassering av gravemasser. Bestemmelsen om at gravemasser skal plasseres slik at de ikke kan forårsake utrasing videreføres. Nytt er at det presiseres at gravemassene skal plasseres slik at de ikke er til hinder for sikker ferdsel langs gravekanten. Gjeldende § 21-5 andre ledd om at massene ikke skal legges nærmere sjakt- eller grøftekant enn at det er 1,0 meter fri avstand mellom massens fyllingsfot og kanten videreføres, dog med at ordlyden endres fra «sjakt eller grøftekant» til «gravekant».

Ny § 21-9 omhandler gravegroper som skal avstives. I første ledd fremkommer at arbeidsgiver skal sørge for at gravegroper dypere enn 1,25 meter avstives. Alternativt skal det sørges for annen personsikring. Nytt § 21-9 andre ledd er en videreføring av gjeldende § 21-3 andre til fjerde punktum.

I nytt § 21-9 tredje ledd foreslås at avstivninger skal stikke minimum 0,10 meter over gravekanten. Dette kravet skal bidra til å hindre at gravemasser eller andre ting skal kunne falle ned i gravegroppen mens arbeider foregår nede i groppen.

Gjeldende § 21-6 første ledd videreføres i ny § 21-10. Den gjeldende bestemmelse om forstøtning og stabilisering av grunnen i § 21-6 deles opp, men videreføres i ulike bestemmelser. Gjeldende § 21-6 andre ledd om kontroll av utgravde områder videreføres i ny § 21-6 fjerde ledd om kontroll av gravearbeid. Ny § 21-10 får derfor en ny overskrift ved at det presiseres at bestemmelsen gjelder for vurderinger og tiltak i etterkant av gravearbeidet, men før etterfølgende arbeid settes i gang, slik at etterfølgende arbeid kan utføres på en trygg og sikker måte. Vi anser at forslaget ikke innebærer noen materiell endring, kun en presisering og modernisering av teksten.

Kapittelets siste bestemmelse blir ny § 21-11 om fangdammer. Denne bestemmelsen er en videreføring av gjeldende § 21-7 tredje ledd. Gjeldende første og andre ledd er videreført i henholdsvis ny § 21-4 femte ledd og § 21-6 fjerde ledd.

3. Økonomiske og administrative konsekvenser

Endringsforslaget inneholder både presiseringer av gjeldende rett og noen nye materielle krav. Endringene som er av presiserende art vil ikke medføre noen økte økonomiske byrder for virksomhetene.

De materielle endringene som angår dybdekravene kan medføre økte utgifter for virksomhetene som utfører gravearbeid. Endrede krav vil kunne utløse behov for en hyppigere bruk av grøftekasser eller annet redskap for avstiving, og i tillegg vil det måtte settes av ressurser til utarbeidelse av planer for gravearbeidet i flere tilfeller enn tidligere. Det vil også kunne påløpe økte utgifter til ansettelse av eller leie av personer med rett kompetanse i flere tilfeller enn tidligere.

Ut over dette antar Arbeidstilsynet at forslaget vil ha mindre økonomiske konsekvenser for de aktuelle virksomhetene.

2.4. Forskrift om organisering, ledelse og medvirkning

2.4.1. Forslag om å gjøre endringer i § 7-3 Tilleggskrav til risikovurderinger

Endringen som foreslås kommer som en følge av forslaget om å innføre ny bestemmelse om risikovurdering av gravearbeid i forskrift om utførelse av arbeid kapittel 21.

1. Bakgrunn og gjeldende rett

Gjeldende § 7-3 er en ren henvisningsbestemmelse. Det betyr at bestemmelsen i seg selv ikke stiller krav om risikovurderinger, men kun henviser til hjemler i forskrift om utførelse av arbeid som stiller slike krav.

2. Arbeidstilsynets vurderinger og forslag

Forslaget medfører at bestemmelsen får et nytt strekpunkt i oversikten over bestemmelser i forskrift om utførelse av arbeid som stiller særskilt krav til risikovurdering av arbeidsoppgaver. Listen i § 7-3 har en oppramsing som følger kapittelinnvidlingen i forskrift om utførelse av arbeid. Forslaget

medfører derfor at det nye strekpunktet om risikovurdering av gravearbeid som foreslås inntatt i kapittel 21, kommer inn som et nytt strekpunkt 12 mellom henvisningen til kapittel 17 og 23. Gjeldende strekpunkt 12 til 16 blir nye strekpunkt 13 til 17.

3. Økonomiske og administrative konsekvenser

Da dette er en ren henvisningsbestemmelse anses endringene ikke å medføre noen økonomiske eller administrative konsekvenser.

2.4.2. Forslag til endringer i § 8-2 Kvalifikasjons- og tilleggskrav til opplæring

Endringen som foreslås kommer som en følge av forslaget om å innføre ny bestemmelse om krav til opplæring ved gravearbeid i forskrift om utførelse av arbeid kapittel 21.

1. Bakgrunn og gjeldende rett

Gjeldende § 8-2 er også en ren henvisningsbestemmelse. Det betyr at bestemmelsen i seg selv ikke stiller krav om opplæring, men kun henviser til hjemler i forskrift om utførelse av arbeid som stiller krav om opplæring.

2. Arbeidstilsynets vurderinger og forslag

Forslaget medfører at bestemmelsen får et nytt strekpunkt i oversikten over bestemmelser i forskrift om utførelse av arbeid som innehar særskilt krav om opplæring. Listen i § 8-2 har en oppramsing som følger kapittelinnvidlingen i forskrift om utførelse av arbeid. Forslaget medfører derfor at det nye strekpunktet om opplæring i gravearbeid som foreslås inntatt i kapittel 21, kommer inn som et nytt strekpunkt 12 mellom henvisningen til kapittel 16 A og 22. Gjeldende strekpunkt 12 til blir nye strekpunkt 10 til 13.

3. Økonomiske og administrative ordninger

Da dette er en ren henvisningsbestemmelse anses endringene ikke å medføre noen økonomiske eller administrative konsekvenser.

2.5. Forskrift om tiltaks- og grenseverdier

2.5.1. Forslag om å endre grenseverdien for pusteluft fra fyllingsanlegg i § 5-5

Arbeidstilsynet foreslår å endre grenseverdien for olje i trykkluft i fyllingsanlegg.

1. Bakgrunn og gjeldende rett

Grenseverdien for olje i trykkluft er i dag 1 mg/m³. Pusteluft fra fyllingsanlegg benyttes bl.a. i arbeidsdykking, sykehus, bilpleie og bilverksteder.

Arbeidstilsynet har mottatt tilbakemeldinger fra brukere av tilført pusteluft og åndedrettsvern, kontrollører av trykkluft, bransjeorganisasjoner og andre aktører om at grenseverdien er for høy og ikke i samsvar med Norsk Standard (NS-EN 12021:2014). Arbeidstilsynet har vurdert at det er behov for å senke grensen til 0,5 mg/m³, slik at grensen samsvarer med standarden og bransjens praksis. Bestemmelsen bør også tydeliggjøre krav til grenseverdier for lavtrykk (0-40 bar), noe den ikke gjør i dag

2. Arbeidstilsynets vurderinger og forslag

Bestemmelsen bør oppdateres slik at den samsvarer med Norsk Standard (NS-EN 12021:2014). Vurderingen er basert på bl.a. henvendelser fra brukere av tilført pusteluft og åndedrettsvern, kontrollører av trykkluft, bransjeorganisasjoner og andre aktører. Videre er det gjort vurderinger av Norsk Standard (NS-EN 12021:2014) og innholdet i denne. Arbeidstilsynet vurderer at forskriften kan tydeliggjøres når det gjelder regulering av akseptable grenseverdier for lavtrykk. Arbeidstilsynet erfarer at bestemmelsen mangler referanse til vanninnhold ved annet enn flasker/sylindre.

Forskriften bør endres for å tydeliggjøre regelen for grenseverdier for lavtrykk samt oppdateres slik at den samsvarer med Norsk Standard (NS-EN 12021:2014).

3. Økonomiske og administrative konsekvenser

Forslaget antas å ikke føre til økonomiske og administrative konsekvenser av betydning. Arbeidstilsynets erfaring er at virksomhetene i stor grad følger den nevnte standarden i dag.

2.6. HMS-kortforskriften

2.6.1. Forslag om å innta virksomheter som ikke sysselsetter ansatte i § 4 1. ledd

Arbeidstilsynet foreslår å tydeliggjøre at forskrift om HMS- kort på bygge og anleggsplasser gjelder virksomheter uten ansatte i § 4 1. ledd.

1. Bakgrunn og gjeldende rett

Gjeldende forskrift § 4 1. ledd lyder:

«Arbeidsgiver og enkeltpersonforetak skal sørge for at alle som utfører arbeid på bygge- og anleggsplasser skal ha HMS-kort utstedt av en kortutsteder utpekt av Arbeidstilsynet».

I høringsbrevet til forskriften, (20.12.2006 s. 3) fremheves at «Arbeidsgiver skal sørge for at det utstedes id-kort i henhold til forskriftens krav. Kravet gjelder også for virksomheter som ikke sysselsetter arbeidstakere (enkeltpersonforetak).»

Den gang forskriften ble vedtatt, var begrepet «enkeltpersonforetak» benyttet om virksomhet som ikke sysselsetter arbeidstaker i arbeidsmiljølovens forstand. Begrepet er en kjønnsnøytral versjon av begrepet «enmannsbedrift», som var synonymt med virksomheter uten ansatte, jf. tidligere forskrift

om arbeidsmiljølovens anvendelse for arbeid i enmannsbedrifter innen bygge- og anleggsvirksomhet, som ble inkorporert i HMS-forskriftene i 2011.

Behovet for å ta inn en presisering i forskriften er en følge av at begrepet i dag benyttes om alle virksomheter som driver næringsvirksomhet for en persons regning og risiko. Registreringsplikten i Brønnøysundregistrene innebærer blant annet at dersom enkeltpersonforetaket har mer enn fem ansatte, plikter innehaver å registrere virksomheten i Foretaksregisteret.

2. Arbeidstilsynets vurderinger og forslag

For å unngå enhver tvil om at forskriften gjelder for virksomhet som ikke sysselsetter arbeidstaker, foreslås en presisering i § 4 1. ledd.

En slik presisering er inntatt i forskrift om offentlig godkjenning av renholdsvirksomheter og om kjøp av renholdstjenester § 9 3. ledd. Av harmoniseringshensyn foreslår Arbeidstilsynet at samme formulering benyttes for bygg og anlegg.

3. Økonomiske og administrative konsekvenser

Forskrift om HMS-kort på bygge og anleggsplasser har vært tolket og praktisert i tråd med lovgivers intensjon siden starten 1. januar 2008. Forslaget vil derfor ikke innebære endringer i økonomiske eller administrative konsekvenser.

2.6.2. Forskrift om HMS- kort på bygge og anleggsplasser - innføring av krav om oppholdstillatelse

Arbeidstilsynet foreslår å innta krav om oppholdstillatelse for arbeidstakere fra land utenfor EØS-området som vilkår for utstedelse for HMS-kort i bygge- og anleggsbransjen.

1. Bakgrunn og gjeldende rett

Etter forskrift om offentlig godkjenning av renholdsvirksomheter og om kjøp av renholdstjenester §5, skal virksomheter med utenlandske arbeidstakere fra land utenfor EØS-området dokumentere at arbeidstakeren har oppholdstillatelse. Tilsvarende gjelder for innehaver av enkeltmannsforetak fra land utenfor EØS-området.

For utstedelse av HMS-kort, renhold er det et vilkår at utenlandske arbeidstakere fra land utenfor EØS-området har lovlig opphold i Norge med arbeidsadgang. Vilåret er regulert i § 5, 2 ledd i Forskrift om offentlig godkjenning av renholdsvirksomheter og om kjøp av renholdstjenester

Bestemmelsen i § 5 2 ledd lyder:

For virksomhet med utenlandsk arbeidstaker fra land utenfor EØS-området skal det dokumenteres at arbeidstakeren har oppholdstillatelse i den grad det er påkrevet for det aktuelle arbeidsforholdet.

Tilsvarende gjelder for innehaver av enkeltmannsforetak fra land utenfor EØS-området.

Arbeidstilsynets vurderinger

Forskrift om HMS-kort på bygge- og anleggsplasser har ikke vilkår for utstedelse av HMS-kort om at utenlandske arbeidstakere fra land utenfor EØS-området skal ha lovlig opphold i Norge med arbeidsadgang.

2. Arbeidstilsynets vurdering

Arbeidstilsynet vurdering er at det kun bør utstedes HMS-kort til personer som har rett til å arbeide i Norge. Det er uheldig at forskrift om HMS-kort på bygg- og anleggsplasser ikke har dette vilkåret for utstedelse av HMS-kort.

Bransjen innehar høy bruk av utenlandsk arbeidskraft. Innføring av nytt vilkår for HMS-kort i bygg- og anleggsbransjen vil støtte opp om strategien mot arbeidslivskriminalitet. Nytt vilkår vil hindre utstedelse av HMS-kort til utenlandske arbeidstakere som ikke har oppholdstillatelse med arbeidsadgang.

Av harmoneringshensyn foreslår Arbeidstilsynet at det innføres samme vilkår for HMS-kort i bygg og anlegg, som dagens gjeldende vilkår for HMS-kort i renholdsbransjen.

Arbeidstilsynet foreslår ny tilføyelse til bestemmelsen i § 3 i forskrift om HMS-kort på bygge- og anleggsplasser.

3. Økonomiske og administrative konsekvenser

Dagens bestillingsløsning har allerede en fungerende web-tjeneste / e-samhandling mellom UDI og kortutsteder for kontroll av vilkåret ved utstedelse av HMS-kort innen renholdsbransjen.

Spørringen mot UDI kan enkelt utvides til også å omfatte kontroll av vilkåret ved utstedelse av HMS-kort på bygge- og anleggsplasser.

3. Forslag til endringer i arbeidsmiljøforskriftene og forskrift om HMS-kort på bygge- og anleggsplasser

3.1. Forskrift om utforming og innretning av arbeidsplasser og arbeidslokaler

I forskrift av 6. desember 2011 nr. 1356 om utforming og innretning av arbeidsplasser og arbeidslokaler foreslås følgende endringer:

§ 1-2 første ledd *nytt annet punktum skal lyde:*

Forskriftens kapittel 3A gjelder for innkvartering som arbeidsgiver stiller til rådighet for arbeidstaker.

§ 1-2 andre ledd andre punktum skal lyde:

Forskriftens *kapittel 3A*, § 2-22, § 2-23 og § 6-5 gjelder ikke for petroleumsvirksomhet til havs.

Nytt kapittel 3A skal lyde:

§ 3A-1 Generelle krav til innkvarteringen

Innkvartering som arbeidsgiver stiller til rådighet for arbeidstaker, skal være forsvarlig utført, innredet og vedlikeholdt. Innkvarteringen skal blant annet være forsvarlig med hensyn til;

- a) dagslys og utsyn,*
- b) vedlikehold og mulighet for tilstrekkelig renhold og hygienisk standard,*
- c) temperatur, fuktighet, avtrekk og luftkvalitet,*
- d) giftige og helsefarlige stoffer,*
- e) biologiske faktorer som kan forårsake alvorlig infeksjonssykdom hos mennesker,*
- f) oppbevaring, tilberedelse og inntak av mat,*
- g) oppbevaring av tøy,*
- h) vask og tørk av tøy.*

Arbeidstakere i innkvarteringen skal ved fare på en rask og sikker måte kunne evakueres fra alle rom. Arbeidsplassforskriften § 2-21 om rømningsveier og nødutganger gjelder tilsvarende for innkvarteringsforhold.

Rom og steder som nevnt i §§ 3A-2 til 3A-4 skal ikke installeres eller utstyres på en måte som gjør at disse ikke kan ivareta sin funksjon.

Førstehjelpsutstyr bør være tilgjengelig i umiddelbar nærhet.

§ 3A-2 Krav til enkeltrom som soverom

Arbeidsgiver skal sørge for at hver arbeidstaker har eget soverom. Soverom skal ha vindu som kan åpnes og som kan benyttes som rømningsvei.

Krav om enkeltrom gjelder likevel ikke for sesongarbeid i inntil ti uker i løpet av kalenderåret. Ved slikt sesongarbeid kan inntil fire arbeidstakere dele soverom. Det skal uansett være minst 4 kvadratmeter gulvplass per person hvor flere personer sover i samme rom.

Med sesongarbeid menes arbeid som er av en slik karakter at det kun utføres en begrenset del av året. Vedlikeholds- og restaureringsarbeid o.l. anses ikke som sesongarbeid.

Soverom skal være plassert slik at arbeidstakerne blir minst mulig forstyrret og skal ikke ha gjennomgang til andre rom.

§ 3A-3 Krav til oppholdsrom

Oppholdsrommet skal være i umiddelbar nærhet til soverommet og skal være utstyrt med tilstrekkelig antall bord og stoler med rygg tilpasset det maksimale antallet arbeidstakere som normalt vil oppholde seg i rommet samtidig. Minimumsareal per person er 1,5 kvadratmeter.

Dersom soverommet er tilstrekkelig stort, kan krav til oppholdsrom ivaretas i soverommet. Forutsetningene i første ledd gjelder da tilsvarende i det kombinerte sove- og oppholdsrommet.

Det bør være tilgang til trådløst internett hvor dette er mulig.

§ 3A-4 Tilgang til dusj og toalett

Det skal være tilgang til låsbar dusj og låsbart toalett. Det skal som minimum være tilgang til ett toalett og en dusj per fem arbeidstakere.

Det skal være tilgang til håndvask i tilknytning til toalett. Håndvask skal være utstyrt med rennende kaldt og varmt vann.

Det skal være tilgang til atskilt dusj og toalett for kvinner og menn, eller atskilt bruk av dem.

Dusjer skal være tilstrekkelig store og utstyrt med rennende kaldt og varmt vann. Det skal være tilgang til speil. Det må være tilstrekkelig avtrekk for vanddamp.

§ 5-13 tredje ledd skal lyde:

Rørledninger skal i tillegg være merket med pil som viser strømrretningen, og med fargekode avhengig av hvilke stoffer eller stoffblandinger som transporteres gjennom rørledningen.

3.2. Forskrift om administrative ordninger

I forskrift 6. desember 2011 nr. 1360 om administrative ordninger foreslås følgende endringer:

§ 12-1 skal lyde;

§ 12-1 Hovedregel om elektronisk innsending av søknad

Arbeidstilsynet fastsetter skjema for søknad om samtykke etter arbeidsmiljøloven § 18-9. Skjema for søknad om samtykke skal som hovedregel leveres elektronisk i digitalt i system Arbeidstilsynet fastsetter.

I tillegg til de opplysninger som kreves i søknadsskjemaet, kan Arbeidstilsynet i det enkelte tilfellet kreve alle opplysninger som anses nødvendige for å vurdere om lovens krav er oppfylt.

3.3. Forskrift om utførelse av arbeid

I forskrift 6. desember 2011 nr. 1357 om utførelse av arbeid, bruk av arbeidsutstyr og tilhørende tekniske krav foreslås følgende endringer:

§ 1-4 nr. 20 skal lyde:

-gravearbeid: graving av grøfter, sjakter og andre gravegroper i jordmasser.

§ 3-2 tredje ledd skal lyde:

Dersom risikovurderingen viser at det er nødvendig å foreta målinger av asbestfibre i luften på arbeidsplassen for å sikre at grenseverdien overholdes, skal fibertelling utføres ved hjelp av et lysmikroskopi med fasekontrast i samsvar med metoden anbefalt av Verdens helseorganisasjon i 1997 eller etter en annen metode som gir tilsvarende resultater.

§ 4-2 bokstav a) skal lyde:

Unntatt fra forbudet i § 4-1 er:

- a) *riving, reparasjon og vedlikehold av asbestholdig materiale, herunder håndtering av asbestholdig avfall fra slikt arbeid. Asbestholdig materiale skal som hovedregel fjernes, men forsegling, innkapsling og innbygging kan i enkelte tilfeller tillates. I slike tilfeller må løsningen på en effektiv og sikker måte totalt forhindre spredning av asbestfibre, og ikke innebære inngrep i det asbestholdige materialet.*

Kapittel 21 skal lyde:

§ 21-1 Risikovurdering ved gravearbeid

Arbeidsgiver skal kartlegge og dokumentere forhold som kan innebære fare for liv og helse for arbeidstakere ved gravearbeid. På bakgrunn av kartleggingen skal arbeidsgiver vurdere risiko forbundet med gravearbeidet.

Risikovurderingen skal særlig ta hensyn til:

- a. *grunnforhold og terreng*
- b. *gravegropens dybde*
- c. *værforhold*
- d. *belastning på grunnen fra omkringliggende bygninger eller konstruksjoner, lagringsplasser, arbeidsutstyr og lignende*
- e. *plassering av gravemasser*
- f. *trafikkale forhold i graveområdet*
- g. *plassering og bruk av arbeidsutstyr og materialer*
- h. *behov for avstivning*
- i. *installasjoner i grunnen*
- j. *kjemisk og biologisk helsefare*
- k. *fallende gjenstander*
- l. *fallfare*
- m. *ergonomiske forhold*
- n. *behov for evakuering og rømningsveier.*

☐ *Risikovurdering skal gjentas ved endringer i forhold som kan påvirke arbeidstakernes helse og sikkerhet.*

§ 21-2 Krav til opplæring i graving og arbeid i gravegroper

Arbeidsgiver skal bare sette arbeidstakere som har gjennomgått særskilt opplæring i gravearbeid til graving dypere enn 1,25 m.

Arbeidsgiver skal gi arbeidstakere som utfører arbeider i gravegroper opplæring slik at de skal kunne ivareta helse og sikkerhet.

Opplæringen skal foretas av kompetente personer. Opplæringen skal gi arbeidstakerne nødvendige kunnskaper og ferdigheter om risiko og sikkerhetstiltak ved gravearbeider.

Opplæring skal dokumenteres.

§ 21-3 Informasjon om risiko ved gravearbeid

Arbeidsgiver skal sørge for at arbeidstakere får nødvendig informasjon om:

- a. de risikovurderinger som er gjort vedrørende det aktuelle gravearbeidet*
- b. nødvendige vernetiltak for sikker utførelse av arbeidet*
- c. håndtering av særlige risikoforhold som kan oppstå.*

☐

§ 21-4 Kompetansekrav

Arbeidsgiver skal kun sette arbeidstakere med nødvendig kompetanse til å bygge eller endre avstivninger i gravegrop.

Ved gravegroper dypere enn 2,0 m skal avstigningen dimensjoneres av faglig kvalifisert person. Beregningene skal dokumenteres på forespørsel.

Før det settes i gang graving under fundamenteringsnivå for bygningskonstruksjoner eller hvor bakken påføres ekstra belastning, skal gravingen vurderes av person med geotekniske fagkunnskaper.

Før det iverksettes graving av grøft på langs av en skråningsfot eller skråning som heller mer enn 1:10 inn mot grøfteside, skal gravingen vurderes av en person med nødvendige geotekniske kunnskaper før graving igangsettes.

Konstruksjon, plassering, ombygging eller demontering av en fangdam eller senkekasse skal bare skje under tilsyn av en kompetent person.

§ 21-5 Plan for arbeidet.

Før det iverksettes gravearbeid dypere enn 1,25 m skal arbeidsgiver sørge for utarbeidelse av plan for gravingen. Planen skal bygge på kartlegging og risikovurderinger, jf. § 21-1.

Planen skal være lett tilgjengelig på arbeidsplassen og skal oppbevares så lenge sikkerhetshensyn gjør det nødvendig. Planen skal oppdateres når endringer av betydning for arbeidstakernes sikkerhet gjør det nødvendig.

Planen skal:

- a) vise lengdeprofil med beskrivelse av jordarter ned til 1,0 m under utgravingsnivået og installasjoner i grunnen.*
- b) vise typiske tverrprofiler. Når avstivning er planlagt, skal dette vises på tegningen.*
- c) vise plassering av gravemasser.*
- d) inneholde arbeidsinstruks som sikrer at gravearbeidet gjennomføres på en måte slik at arbeidstakernes helse og sikkerhet er ivaretatt på en fullt forsvarlig måte.*

Ved mindre arbeider og i krisesituasjoner kan planene forenkles til en skisse.

§ 21-6. Kontroll ved gravearbeid

Arbeidsgiver skal sørge for at det gjennomføres nødvendige kontroller før og under gravearbeider.

Gravegroper skal kontrolleres av kompetent person før arbeidstakere starter arbeid i gropen.

Så lenge det pågår arbeid i en gravegrop, skal gropen kontrolleres med jevne mellomrom avpasset etter forholdene. Etter uvær, tørkeperioder eller andre forhold som kan ha virket inn på stabiliteten, eller når det ikke har vært utført arbeid i gropen i mer enn en uke, skal gropen kontrolleres før den tas i bruk igjen.

Hellingsvinkler, avstivninger, utgravde områder, forstøtninger, fangdammer og senkekasser skal kontrolleres regelmessig for å sikre at nødvendig stabilitet og styrke opprettholdes.

Kontrollene skal utføres på en på egnert og faglig forsvarlig måte. Kontrollene skal dokumenteres.

§ 21-7 Generelle forholdsregler ved gravearbeid

Arbeidsgiver skal sørge for at gravearbeid gjennomføres slik at arbeidstakerne ikke utsettes for fare på liv eller helse.

Gravegroper skal ha sikker adkomst.

Ved gravekanter som er lavere enn 1,25 m, kan det brukes loddrette sider uten avstivning, med mindre det foreligger særlige faremomenter. For alle andre uavstivede gravekanter skal sidene gis en forsvarlig helling.

I frossen jord kan det graves med loddrette sider når gjenfylling skal foretas før det er fare for opptining. Er det gravd dypere enn telen, skal sidene under telen avstives, når det er fare for utrasning som kan skade person.

Unødig opphold i grøften under riving av avstivning skal ikke forekomme.

Det skal tas spesielle forholdsregler ved graving der grunnen i umiddelbar nærhet av grøften har ekstra belastning, f.eks. ved bygning eller andre konstruksjoner, lagerplass, o.l.

I grøft dypere enn 1,0 m skal det alltid være en eller flere rømningsveier. Rømningsveier skal tilfredsstillende relevante krav i arbeidsplassforskriften § 2-21.

§ 21-8. Plassering av gravemasser

Gravemasser skal plasseres slik at de ikke kan forårsake utrasning og ikke er til hinder for ferdsel i området.

Massene skal ikke legges nærmere gravekant enn at det er minimum 1,0 m fri avstand mellom massens fyllingsfot og gravekanten.

§ 21-9. Gravearbeid som skal avstives

Arbeidsgiver skal sørge for at gravegroper dypere enn 1,25 m avstives, eller gis forsvarlig helning. Beregningene for avstivning skal kunne dokumenteres.

Ved prefabrikkerte avstivninger eller annet personvern til bruk i grøft, skal bruksveiledning klart vise til hvilke dybder og til hvilke jordarter konstruksjonen er beregnet. Kravet om dokumentasjon av beregninger på arbeidsplassen vil da bortfalle. Spunt regnes i denne sammenheng ikke som prefabrikkert avstivning.

§ 21-10. Forstøtning og stabilisering av grunnen etter gravearbeid

Arbeidsgiver skal sikre at det settes opp forstøtning så snart som mulig etter grunnarbeidet, unntatt når stabiliteten i grunnen ikke gjør det nødvendig ut fra hensynet til arbeidstakernes sikkerhet.

§ 21-11. Fangdammer ved gravearbeid

Arbeidsgiver skal sørge for at forskalinger, midlertidige støtter og avstivninger skal være konstruert, beregnet, installert og vedlikeholdt slik at de kan motstå de påkjenninger de kan bli utsatt for.

3.4. Forskrift om organisering, ledelse og medvirkning

I forskrift 6. desember 2011 nr. 1355 om organisering, ledelse og medvirkning foreslås følgende endringer:

Ny § 7-3. Tilleggskrav til risikovurderingen strekpunkt 9 skal lyde:

§ 7-3. Tilleggskrav til risikovurderingen

Risikovurdering skal gjennomføres i samsvar med forskrift om utførelse av arbeid ved:

- utførelse av gravearbeid, jf. kapittel 21,

Nåværende strekpunkt 9 flg. blir nye strekpunkt 10 flg.

Ny § 8-2. Kvalifikasjons- og tilleggskrav til opplæring strekpunkt 12 skal lyde:

§ 8-2 kvalifikasjons- og tilleggskrav til opplæring

- gravearbeid, jf. kapittel 21

Nåværende strekpunkt 12 flg. blir nytt strekpunkt 13 flg.

3.1. Forskrift om tiltaks- og grenseverdier

I forskrift 6. desember 2011 nr.1358 om tiltaksverdier og grenseverdier for fysiske og kjemiske faktorer i arbeidsmiljøet samt smitterisikogrupper for biologiske faktorer foreslås følgende endringer:

§ 5-5 andre og tredje ledd skal lyde:

Følgende verdier skal ikke overskrides:

- a) 5 ml/m³ (ppm) karbonmonoksid (CO)
- b) 500 ml/m³ (ppm) karbondioksid (CO₂)
- c) 0,5 mg/m³ olje
- d) 290 mg/m³ vann for fyllingstrykk opp til 5 bar
160 mg/m³ vann for fyllingstrykk opp til 10 bar
110 mg/m³ vann for fyllingstrykk opp til 15 bar
80 mg/m³ vann for fyllingstrykk opp til 20 bar
65 mg/m³ vann for fyllingstrykk opp til 25 bar
55 mg/m³ vann for fyllingstrykk opp til 30 bar
50 mg/m³ vann for fyllingstrykk opp til 40 bar
50 mg/m³ vann for fyllingstrykk fra 40 til 200 bar
35 mg/m³ vann for fyllingstrykk over 200 bar

O₂ -innholdet skal være 21,0 % ± 1 %.

Vanninnholdet i luft fra kompressor ved fylling av 200 eller 300 bar sylindre skal ikke overstige 25 mg/m³.

3.2. Forskrift om HMS-kort på bygge- og anleggsplasser

I forskrift 30. mars 2007 nr. 366 om HMS-kort på bygge- og anleggsplasser foreslås følgende endringer:

§ 3 tredje ledd skal lyde:

For virksomhet med utenlandsk arbeidstaker fra land utenfor EØS-området skal det dokumenteres at arbeidstakeren har oppholdstillatelse i den grad det er påkrevet for det aktuelle arbeidsforholdet. Tilsvarende gjelder for innehaver av enkeltmannsforetak fra land utenfor EØS-området

§ 4 første ledd skal lyde:

Arbeidsgiver og enkeltpersonforetak skal sørge for at alle som utfører arbeid på bygge- og anleggsplasser skal ha HMS-kort utstedt av en kortutsteder utpekt av Arbeidstilsynet. Plikten til å ha HMS-kort gjelder tilsvarende for innehaver av enkeltpersonforetak som ikke sysselsetter arbeidstakere.